БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Соведининиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч.
МАЙ
18
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 114 (7960).

Өртээ 2 көп.

А. Н. Косыгин Афганистанга баар

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Афганистанның Премьер-министри Нур Ахмед Эттемадиниң чалаанын ёзугаар албан ёзузунуң найыралчы аян-чоруун кылып, бо чылдың майның төнчүзүнде Афганистанга баар деп турар.

(СЭТА).

—●—

Доңгак Дадар-оол «Тыва даг-дүгү» комбинаттың фабриказында мурнакчы ажылчын. Даг-дүгү арыглаарының херээнге төлептиг үлүүн киирип келген, Күш-ажылдың кызыл тугу орденниг аныяк кижиниң ажыл-ишчи базымнары улуг бүдүрүлгениң аңгыаңгы участоктарында чүс-чүс оолдар, кыстарга үлегер-чижек болуп турар.

* * *

Ак-Доөуракта даг-дүгү арыглаар фабриканың дагжыларында эки шынарлыг руда тывыарының планын күүседир дээш шалыпкын ажылдап турар ишчилерни бригада бүрүзүнден адап, мактап болур. Бо чурукта дааш-шимээни үзүлбестээн рудникте мурнакчылар (солагай таладан) өрүмнекчи Ооржак Эрес-оол, бригадир Николай Салчак, даг мастери Юрий Симоненко олар-дыр.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

КОСМОСКА ШЫЛГАРАҢГАЙ ШЕНЕЛДЕ ДООЗУЛГАН

„ВЕНЕРА-5“ БИЛЕ „ВЕНЕРА-6“ АВТОМАТТЫГ СТАНЦИЯЛАР ВЕНЕРА ПЛАНЕТАДА ЧЕДЕ БЕРГЕН

Совет эртем чаа чедиишкинни чедип алган. 1969 чылдың май 17-де планеталар аразының автоматтыг «Венера-6» станциязы Чер—Венера аразының оруунга хөй айда ужудуушкунун «Венера-5» станция кудулап бадыпкан соонда бир хонганда дооскан.

Станция планетаның атмосферазынче «Венера-5» станцияның кудулап баткан черинден 300 километр хире ырак кирген. Станцияның салып бадырар аппарады атмосферaже 51 минута дургузунда маажым кудулап баткан. Кудулап бадыышкынын үезинде Венераның атмосферазының характеристикаларын хемчээген болгаш оларны талыгыр космос харылзаазының төвүнче дамчыдып турган.

«Венера-5» станция-биле бир дөмей, «Венера-6» станция база-ла Владимир Ильич Ленинниң чуруун болгаш Совет Эвилелиниң Күрүне сүлдезин чураан вымпелдерни Венерага чедирген.

Космостуң автоматтыг аппараттары-биле Венера планетаны шинчилээриниң программазын Совет Эвилелинде амыдыралга удаа-дараалаштыр чедиишкинниг чорудуп турар.

Космостуң автоматтыг аппараттары-биле Венера планетаны шинчилээрин делегейге эң-не баштай Совет Эвилели 1961 чылда эгелээн, ынчаарда «Венера-1» станция ол планетаже ужудуп үнген. 1966 чылдың февраль 27-де «Венера-2» совет автоматтыг станция Венера планетаның чоогу-биле ужудуп эрткен, а ол-ла чылдың март 1-де «Венера-3» станция ол планетага эң баштай четкен болгаш ооң кырынга вымпелди чедирген. 1967 чылдың октябрь 18-те совет эртем болгаш техника чаа шылгараңгай тиилелгени чедип алган. «Венера-4» автоматтыг станцияның салып бадырар аппарады космос шинчилелдериниң төөгүзүнде эң-не баштай Венераның атмосферазынче маажым кудулап баткан болгаш ооң параметрлерин өскерткен. Венераның атмосферазының физиктиг характеристикаларының дугайында эртем талазы-биле хөвар медээлерни алган.

«Венера-5» биле «Венера-6» автоматтыг станциялар ол планеталарны шинчилээрин үргүлчүлеп, чугула медээлер-биле эртемни байыткан болгаш Венера дугайында бистиң билип алыышкынывысты калбартып, октаргай дугайында эртемге чаа кайгамчык салыышкынын киирген. Дөрт ай ажыг үеде үргүлчүлээн ужудуушкун үезинде «Венера-5» биле «Венера-6» автоматтыг станциялар планеталар аразының делгеминде болуп турар физиктиг чорудулгаларның чугула шинчилелдерин кылган. Ол чорук станциялар-биле доктаамал болгаш чедиишкинниг харылзааның ачызында чедип алдынган. «Венера-5» станция-биле радио харылзааның 73, а «Венера-6» станция-биле 63 сеансызын чоруткан.

Бүгү ужудуушкунунуң үргүлчүлээшкининде станцияларның иштинде системалары болгаш эртем аппаратуразы илдик чокка ажылдап келген. Станцияларның тускай өөрээлдеринге эргежок чугула чылыг чурумун, оларның Хүнге хүн батареялары-биле доктаамал чигелээшкинин, радио харылзааның сеансыларының үезинде Черже дөрт угланган параболиктиг антенналарның чигелээшкинин хандырган. Бо бүгү автоматтыг станцияларның эртем болгаш техника талазы-биле бедик деңнелиниң дугайын херечилеп турар.

Ийи станцияларның салып бадырар аппараттары планетаның атмосферазынче салып бадырыышкынны көрдүнгениниң ёзугаар ооң караңгы талазынче боттандырган. Аппараттарның иштинде тургускан эртем аппаратуразы кудулап бадыышкынның үезинде Венераның химиктиг составын, базыышкынын, тыгыжын болгаш температуразын хемчээген.

Венераның атмосфермазын эртем талазы-биле шинчилээрин делегейге эң-не баштай ооң ийи районнарынга херек кырында хары угда чоруткан.

«Венера-5» болгаш «Венера-6» автоматтыг станцияларны тургусканы болгаш оларның ужудуушкуну космостуң совет эртемининң болгаш техниказының бедик сайзыраңгайын, эртемденнерниң болгаш конструкторларның талантызын, инженерлерниң, техниктерниң болгаш ажылчыннарның мергежилин чайыннандыр көргүзүп турар. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнуң бүдүүзүнде совет космонавтиканың чедип алган чаа шылгараңгай чедиишкини — Совет чурттуң эртем-техниктиг депшилгезиниң, ооң улузунуң чогаадыкчы сорук кириишкининиң кайгамчыктыг херечизи, космос делгемин шинчилээринге төлептиг салыышкын болур.

Найыралдың аян-чоруу-биле

ССРЭ-ниң болгаш РСР-ниң партия болгаш күрүне ажылдакчыларының дугуржул чугаалашканын ёзугаар РКП ТК-ның Чиңгине секретары, РСР-ниң Күрүне чөвүлелиниң Даргазы эш Н. Чаушеску, РКП ТК-ның Доктаамал Президиумунуң кежигүнү, РСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш И. Г. Мауер найыралчы аян-чорук кылып, май 16-да Москвада келген.

Внуково аэродромга хүндүлүг аалчыларны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның секретары эш К. Ф. Катушев болгаш албанның өске-даа кижилери уткаан.

(СЭТА).

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Каттышкан чепсектиг күштериниң штавында

Каттышкан чепсектиг күштерниң планын ёзугаар бо чылдың май 12-ден 16-га чедир үеде Варшавага Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң армияларының кол штабтарының начальниктериниң Каттышкан чепсектиг күштерниң дайынчы белениниң айтырыгларының талазы-биле чөвүлел хуралы болган.

Каттышкан чепсектиг күштерниң штавының начальниги армия генералы С. М. Штеменко чөвүлел хуралды удурткан.

Чөвүлел хуралга санал-оналдарның солчулгазы болган база найыралчы чурттарның армияларының дайынчы белениин улам ыңай бедидеринче угландырган практиктиг саналдарны ажылдап кылган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери Польша шериглерниң кезектериниң өөредилгезинге олурушкан.

Шалыпчы айда

В. И. Ленинниң чогаалдарын болгаш улуг баштыңчының намдарының дугайында ном тарадырының айынга Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннары идепкейлиг киржип турар. Шагаан-Арыг хоорайның школаларының ажылдакчылары Валентина Проталова, Любовь Сипкина, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң комсомол организациязының секретары Дмитрий Шырап болгаш оон-даа өскелер бо ажылга идепкейлиг киржип келгеннер.

Районнуң ном тарадыкчылары Кызылдың электри станциязының коллективиниң кыйгырыынга харыы кылдыр Ильичиниң чогаалдарын болгаш оон дугайында номнарны тарадырының талазы-биле чаа хүлээлгелерни боттарынга ап турар.

Районнуң ном садыгларының ажылдакчылары 2500 рубльдиң номнарын садарын хүлээнген.

В. ТАГБА.

◆

Улустарның дылдарында

В. И. Ленинниң «Империализм капитализмниң дээди чадазы» деп ажылы француз дылга Москвада үнген. Ону даштыкы чурттарның номчукчуларынче чорудар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга комитединден СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы-биле алырга, бо үеде В. И. Ленинниң ажылдарын бүгү дээтер улустарының 55 дылдарынга парлап үндүрген. Мырыңай чоокта чаа Москвага «Апрель тезистерин» араб дылга парлап үндүрген. Ильичиниң шилиндек чогаалдарын суахили дылга парлап үндүрери-биле белеткээн. Шилиндек чогаалдарның чыындызы бенгал дылга удавас үнер, пролетаржы революцияның чорудулгазында херээженнерниң эрге-шөлээзиниң дугайында Ленинниң чогаалдары ында кирген.

Ленинчи өлүм чок бодалды даштыкы чурттарның номчукчуларынга чедирер, Владимир Ильичиниң өлүм чок овуруп планетаның талыгыр ырак черлеринге чептередир—мындыг хүндүлүг сорулга Москвада «Прогресс» дээр ном үндүрер черниң болгаш «Искра революции» деп типографияның коллективтериниң үлүүнге онаашкан.

1970 чылда В. И. Ленинниң чыгдынган чогаалдарын англи, француз болгаш фин дылдарга парлап үндүрерин доозар. Коммунистиг шимчээшкинниң теориязының болгаш практиказының ойу келген айтырыгларының талазы-биле В. И. Ленинниң чогаалдарының түс-түс ажылдары болгаш чыындалары парлалгада кирген. Немец, япон, хинди болгаш өске-даа дылдарга бир томнуг чогаалдарны үндүрери-биле хемчеглерни алган. Ленинниң дугайында мемуарлар, документилер болгаш рассказтар номнарын база парлап үндүрер.

(СЭТА).

ЧАСКЫ ТАРЫЛГА — ХҮННҮҢ ТЕМАЗЫ

КОММУНИСТЕР ЧУГУЛА УЧАСТОКТА

Совхозтуң коммунистери, бүгү ажылчыннары часкы тарылганы организастыг, агротехниктиг кыска хуусаада, эки шынарлыг чорудар сорулганы салган. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерни күүседирин боттандырары оон дыка хамааржыр.

Ажыл-агыйның тараажылары беш чыл планының дөрткү чылында 13 муң тонна тарааны күрүнеге саткаш, беш чыл планын бо чылын күүседир хүлээлгени алган. Ону боттандырары-биле хову ажылдарынга киржир техниканың септелгезин чогуур үезинде доозуп, эки шынарлыг сорттуг үрезиннерни белеткеп алган бис.

Часкы хову ажылдарын чедиишкинниг чорудары парткомнуң, болгаш партия организацияларының бүгү организакчы база масса-политиктиг ажыл-чорудулгазындан улуг хамаарылгалыг. Ынчангаш тарылга эгелээриниң мурнунда совхозтуң бүгү коммунистерниң, партия эге организацияларының хуралдарын эрттиргилээн. Орта хову ажылдарын кыска хуусаада бедик агротехниктиг чурумнар ёзугаар чорударының сорулгаларын чугаалажып база кылыр ажылдарның хемчеглерин тодараткан. Совхозтуң 9 трактор-хову бригадаларынга механизаторларның хуралын эрттирген, социалистиг хүлээлгелерин кижи бүрүзү алган. Ол ышкаш бригада бүрүзүнде партия, партия-комсомол, профэвилел бөлүктерин тургускулаан, ооң удуртукчуларында дуржулгалыг, төлептиг эштерни киирген. Бригадаларда партия комитединиң кежигүннерин быжыглаан.

Хову ажылдарының шынарын, агротехниканың чурумнарын ёзугаар чорударын база техниканы камныг, ажыктыг ажыглаарының хыналдазын боттандырары-биле улусчу контрольдуң түр постуларын тургускулаан.

Тарылга үезинде дайынчы политмассалыг ажылдың улуг ужур-дузазын барымдаалааш, лекция, беседалар, политинформацияларның темаларын тодараткан. Ону чорудары-биле 18 политинформатор, агитатор, 9 «Билиг» ниитилелиниң кежигүннерин быжыглаан. Хову турлагларында лозуңнар, плакаттар, көргүзүглер самбыраларын көрүштүг чараш кылдыр дерээн, кызыл-булуңну, кожер библиотеканы организастаан. Ында номнар, ойнаар херекселдер, республиканың «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуннары, журналдар бар. Ол ышкаш 2 телевизор, 7 радиоприёмникти тургускан.

Партия комитеди, дирекция чери болгаш ажылчын комитеди социалистиг чарыштың организастаарынче шыңгыы кичээнгейни салып, ооң негелделерин ажылдап кылган, тарылга эгелээриниң мурнунда бүгү бригадаларга дыңнаткан. Түңнелин беш хонгаш-ла үндүрерип доктааткан. Тиилекчи болган бригадага шилчиир Кызыл тукту, 20 рубльди, ийиги, үшкү черлерни алганнарга вымпелдерни, акша шаңналын тывсыры көрдүнген. Шылгараан трактористерге, чажыкчыларга, чер чарыкчыларынга түс-түс шаңналдарны база тургускулаан.

Совхозтуң тараажылары часкы тарылгаже май айның эгезинде организастыг кирипкен. Шык базырыышкынын дөрт-ле ажыл хүнүнде 22 муң гектарга чоруткан. Ажыл-агый бо чылын 25.200 га тараа культураларын тарыыр тургаш, май 15-ке чедир кызыл-тасты 19.700 гектарга чажып, тарылга планын 86 хуу-га күүсеткен.

№ 8 хову-трактор бригадазында Степан Семис-оолга удурткан партия бөлүү механизаторлар ортузунда масса-политиктиг ажылды эки организастаан. Лекция, беседаны чорудуп, агитхуудусту доктаамал үндүрүп, кижи бүрүзүнүң кылган ажылын көргүзүг самбыразынга хүнүң-не бижип турар. Ынчангаш бригаданың ишчилери тараа культураларының тарылгазын өскелерден мурнай эки шынарлыг дооскаш, дирекцияның, партия болгаш ажылчын комитединиң шилчиир кызыл тугу, 20 рубль-биле соолгу түңнелде шаңнаткан. Олар бо чарышка ийи удаа тиилекчи болган. № 9, 2 бригадаларда партия бөлүктери. Шомбалыгда партия эге организациязы (секретары эш М. Дажы) тараажылар ортузунга организастыг болгаш агитация-массалыг ажылды дээштиг чорудуп турар. Бо черлерде механизаторлар часкы хову ажылдарын эки шынарлыг эрттирип, тоску бригада тараа культураларының чаштырылгазын дооскан, өскелери чоокку хүннерде планын күүседирлер. Часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг чурумнар ёзугаар чорудар дээш калбарган социалистиг чарыштың мурнакчыларының саны көвүдээн. Хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип, беш хонуктуң түңнели-биле тиилекчи болганнарга трактористер Доңгак Кызыл-оол, Моңгуш Кок-оол, Оюн Валерий, Ондар Дай-оол, чажыкчылар Кыргыс Сайгыр, Ондар Чолдак-кыс болгаш өске-даа хөй-хөй мурнакчылар хамааржыр.

Совхозта «Билиг» ниитилелиниң эге организациязы (даргазы эш П. Хертек) часкы хову ажылдарының үезинде номчуур лекцияларының тодаргай планын тургускаш, ол ёзугаар бригадаларга эрттирип келген. Оларның чамдыктары кедээ ажыл-агый билиглерин пропагандалап, өскелери делегей байдалының, үшкүлери партия, чазактың политиказын тайылбырлап, чурт иштинде болуушкуннарны дыңнадып, В. И. Ленинниң ажыл-чорудулгазының дугайында чугаалап турар. Эштер В. Луговской, П. Хертек, В. Сапелкин лекцияларны механизаторлар ортузунга доктаамал номчуп келген. Бригадаларда быжыглаан агитаторлар беседалар чорудары-биле кызыгаарлаттынмайн агитхуудустарны үндүрүп, көргүзүглерни чаартып турар. Эки ажылдыгларга Моңгуш Базыр, Моңгуш Чаш-оол, Салчак Моңгуш-оол болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Совхоз клувунуң чанында тургускан Куулар Александра удурткан агиткультбригада механизаторларга солун программныг концерттерни көргүзери чаңчыл болган. Агиткультбригаданың кежигүннери хову турлаанга баргаш, беседаларны эрттирип, агитхуудустарны үндүрүп, көргүзүг самбыраларын долдурарынга дузалажып келген. Ол ышкаш Бай-Хаактың Культура бажыңының бот-тывынгыр артистери элээн каш концерттерни тараажыларга көргүскен.

Ажыл-агыйда улусчу контроль болуунуң даргазы эш В. Луговскойнуң удуртулгазы-биле бригадаларда тургускан улусчу контрольдуң постулары хыналдаларны чоруткулаан. Чедиги бригаданың механизаторлары тараа чаштырылгазын шынар чок чорудуп турарын илереткеш, чогуур хемчээн алган.

Кылдынган ажылдар-биле чергелештир чамдык четпестерни демдеглээр херек. Механизаторларның хову турлагларында чурттаар бажыңнары, столоваяларының шынары куду. Чүгле түр үеде ажыглаары-биле кылган оран-савалар хевээр. Ону чаартып, шынарлыг бажыңнар-биле солуурун амыдырал негеп келген. Агитация-массалыг ажылдың деңнели ам-даа куду, кижи бүрүзүнге чедир ажылды боттандырбайн турар. Ооң уламындан хөй-ниитиниң чурумун үрээр, ажыл шагындан озалдаар таварылгалар бар. Совхозтуң парткому ажылда бар четпестерни чайлаткаш, часкы хову ажылдарын чогуур хуусаада доозар дээш тараажылар ортузунга партияның организакчы болгаш масса-политиктиг ажылын улам күштелдирип чорудар.

М. ДАМДЫН,
Таңды районнуң
«Тиилелге» совхозта
партком секретары.

Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ КУДР-ДЕ ЧОРУП ТУРАРЫ

Вьетнам улуска удур америк империалистерниң агрессчи кемниг дайынын көрей улус шииткирлиг буруу шаап, төрээн чуртун камгалаар дээш вьетнам улустуң чөптүг демиселинге идепкейлиг деткимчени үргүлчү көргүзүп турар.

Кан Хи Вонуң чугаазының соонда митингиниң киржикчилериниң өмүнээзинден Кызыл тукту Н. В. Подгорныйга тудускан. «Көрей болгаш совет улустарның аразында найырал болгаш сырый каттыжыышкын делгерезин!» деп сөстерни ында алдын үжүктер-биле бижээн.

Харыы чугаазынга Н. В. Подгорныйның демдеглээни болза, КУДР-ниң болгаш Көрейниң Күш-ажылчы партиязының удуртукчулары-биле ужуражыышкыннар болгаш санал-оналдарның солчулгазы Совет Эвилелиниң болгаш КУДР-ниң найыралын база кады ажылдажылгазын улам ыңай быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг болур.

Социалистиг күрүнелерниң экономиктиг каты ажылдажылгазы, оларның бот-боттарынга эш-хуузунуң дузаламчызы ниити депшилгениң, социалистиг тургузуушкунуң темпилерин дүргедедириниң чугула фактору болуп бар чорууп дээрзин Н. В. Подгорный уламчылап чугаалаан.

Совет кижилер бодунуң национал чаңгыс эвин тайбың катап каттыштырар дээш, Соңгу болгаш Мурнуу чүктүң көрейлери чаңгыс өг-бүлеге чурттазын дээш, бодунуң иштики херектерин боду шииткирлээр тускай эргезин көрей улуска хандырып бээр дээш көрей улустуң чөптүг демиселин хандыр билип, эш-сеткил каттыштырылгазы-биле көрүп турар.

Н. В. Подгорныйның ооң ыңай чугаалааны: социалистиг күрүнелерниң тайбыңга ынакшылдыг болгаш боттуг политиказынга удур империализмниң улуска удурланган политиказы, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чидигленди реринниң, шериг месилдежиишкиннерин өөскүдүп үндүрериниң, революстуг болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиниң базарының политиказы тургустунган. Империализм — тайбыңның, депшилгениң, хосталганың болгаш демократияның кол дайзыны.

Вьетнам улустуң маадырлыг демиселинге хамаарыштыр Н. В. Подгорныйның демдеглээни болза, вьетнам улус бүгү делегейде депшилгелиг, демократтыг күштерниң, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарының доктаамал, делгереңгей, бүгү талалыг деткимчезинге даянып турар. Америк агрессияга удур демиселинге вьетнам акы-дуңмаларга бүгү хемчегниң дузаламчызын моон соңгаар-даа көргүзеринге бүрүн шииткирлиг бис. Парижте чугаалажыышкыннарга вьетнам эштерниң туружун деткип турар бис деп, Н. В. Подгорный демдеглээн.

Совет Эвилели Ыраккы Чөөн чүкте байдалдың хөгжүлдезин база кичээнгейлиг хайгаарап турар. Ол районда үргүлчүлеп турар айыылдыг чимзениишкиннер, Американың Каттышкан Штаттарының чепсектиг күштерин Мурнуу Көрейде мөөңнеп турары, оларның чөңгээлиг өөредилгелери болгаш көргүзүглерин биеги кичээндирип, шииткирлиг удурланыышкынывысты болдуруп турар.

Ыраккы Чөөн чүкте дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар дээш, ол районга тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш шииткирлиг туружуп турар бис.

Японияның девискээрин АКШ-тың чепсектиг күштериниң ажыглап турар фактызы бисти база кичээндирбейн барып шыдавас дээрзин Н. В. Подгорный чугаалаан. Вьетнам улуска удур дайынны чорудуп, КУДР ге удур чоңгааны кылып турар даштыкы чепсектиг күштерге бодунуң девискээрин тывсырындан Японияның ойталаары Ыраккы Чөөн чүкте дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлырынга дузалаар ийик деп чүве чигзинииг чок.

Совет кижилер делегей реакциязынга деткиткен израиль агрессорларны шииткирлиг буруу шаап, агрессорларга эжелеткен араб черлерни хостаар дээш чөптүг демиселге араб улустарны идепкейлиг деткип турар.

Бодунуң интернационалчы хүлээлгезинге шынчы Совет Эвилели колониализмге болгаш неоколониализмге удур, национал хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демиселди чорудуп турар Азияның, Африканың болгаш Латин Американың өске-даа улустарының өскерилге чок идегелдиг өңнүү болуп турар.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң, НАТО-нуң ажыл-чорудулгазының идепкейжээниниң, Барыын Германияның чагырыкчы бөлүктериниң милитаристчи угланыышкынының хевээр артканының байдалдарында социалистиг күрүнелер боттарының айыыл чок чоруун хандырар дугайында сагыш салыышкынын салбайн барып шыдавас. Социалистиг күрүнелерниң амыдыралчы чугула эрге-ажыктарын камгалаарынче угландырган оларның шериг-политиктиг эвилели — Варшава Керээзи ындыг байдалда база-ла мурнуку хевээр улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Тайбың дээш, империализмге удур, антиимпериалистиг бүгү күштерни сырый каттыштырар дээш демиселди күштелдирериниң эрге-ажыктары социалистиг күрүнелерниң чаңгыс эвин бирги планга тургузуп турар дээрзин Н. В. Подгорный чугаалаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы марксизм-ленинизмге болгаш пролетаржы интернационализмге үнелээш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң сырый каттыжыышкынын дээш чайгылыш чокка демисежип турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының июньда Москвага чыылдырар делегей Чөвүлел хуралы ниити дайзын — империализмге удур демиселге акы-дуңма партияларның ходелиишкиннериниң чаңгыс эвин быжыглаарының сорулгаларынга бараан болур ужурлуг.

Сорук кииринчи, өөрүшкүлүг ужуражыышкынга турасказ кылдыр Н. В. Подгорный ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даарганың ёзугаар Пхеньянның ажылчы чоннарынга белекти — Владимир Ильич Ленинниң хөрек чуруун дамчыдып берген.

Ол-ла хүн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный Көрейниң Күш-ажылчы партиязының ТК-ның Чиңгине секретары, КУДР-ниң Министрлер Кабинединиң Даргазы Ким Ир Сенге болгаш КУДР-ниң Дээди Улус Хуралының Президиумунуң Даргазы Цой Ен Генге алдар болдурган дүштеки шайлалганы тургускан.

Н. В. Подгорный биле Ким Ир Сен дашкалар көдүрген.

Дүштеки шайлалга чөрек-тиң ханызындан, эш-хуузунуң байдалынга эрткен.

Хүндүс Н. В. Подгорный болгаш ону үдеп чоруур кижилер Пхеньянда кодээ ажыл-агый делгелгезинге барган. Н. В. Подгорный «ССРЭ-ге Совет эрге чагырганың 50 чылының турасказы» деп медальды болгаш Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезиниң алдын улуг медалын делгелгениң директору Им Мун Бинге тудускан.

Кежээ Н. В. Подгорный болгаш ону үдеп чоруур кижилер өөреникчилерниң болгаш пионерлерниң Ордузунга барып, өөреникчилерниң концертин көрген.

ПХЕНЬЯН (СЭТА).

ПХЕНЬЯН (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның албан ёзузунуң найыралчы аян-чоруунга холбаштыр май 16-да болган митингиге Пхеньянның ажылчы чоннарының 4 муң төлээлекчилери чыылган. Митингиниң президиумунуң олуттарында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, КУДР-ниң Дээди Улус Хуралының Президиумунуң Даргазы Цой Ен Ген, республиканың күрүне, партия болгаш хөй-ниити өске-даа ажылдакчылары, Н. В. Подгорныйны үдеп чоруур кижилер.

Пхеньянның хоорай улус комитединиң даргазы Кан Хи Вонга байыр чедирери-биле сөс берген.

Көрей улус социалистиг лагерьниң чурттары-биле болгаш делегейниң антиимпериалистиг, антиамериканчы бүгү күштери-биле сырый каттыжыышкынны быжыглаарынга күженииишкиннерин салып, америк империализмге удур бүгү улустарның демиселинге идепкейлиг дузаламчыны болгаш деткимчени көргүзүп турар деп, Кан Хи Вон чугаалаан.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкыны «Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкыны кылдыр эде тургузар дугайында» бодунуң 1969 чылдың май 14-тери Чарлыынга дүүштүр база Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келген саналын ёзугаар эш Михаил Евграфович Абрамовту Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынының даргазы кылдыр томуйлаан.

• • •

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму Кызылдың № 1 автоажыл-агыйының чолаачызы эш Никита Фаддеевич Килинни автомобиль транспортунга үр чыл иштинде шудургу ажылдааны дээш база 60 хар харлааны-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаан.

Партийжи амыдырал

Эң төлептиглерни — партияга

Коммунистиг партияның үлетпүрнү болгаш кодээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүрер талазы-биле сөөлгү чылдарда ап турар хемчеглери бистиң мурнувуска улуг аргаларны долузу-биле ажыдып, хоорай, кодээниң ажыл-ишчилериниң идепкейин көдүрген, оларның материалдыг сонуургалын бедиткен.

Ол бүгү болза парткомнарның болгаш партия эге организацияларының талазындан ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң айтырыгларынга партийжи удуртулганы улам күштелдирерин негеп келген. Сөөлгү үеде оларның ролю өскен. Олар партияның директиваларын, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелерни күүседир талазы-биле бүдүрүлге коллективтериниң херек кырында башкарыкчылары база организакчылары болу бергеннер.

Администрацияның ажыл-агый чорудулгазынга партийжи хыналданың айтырыын чижекке ап көрээли. Парткомнар болгаш эге организациялар бүдүрүлгелерниң, колхозтуң, совхозтуң ажыл-чорудулгазынга партийжи хыналданы шын боттандырарын, ажыл-агый удуртукчуларын холгаарлавазын бисте чедип ап турар. Ынчалза-даа партком азы партия организациязы ажыл-агый айтырыгларын удуртурундан чайлааш, чүгле организакчы, идеология ажылы-биле кызыгаарлаттынар дээр болза шын эвес, оортан бүдүрүлгениң нарын айтырыгларынга сонуургал чидер. Ынчангаш бүдүрүлгениң ажыл-агый чорудулгазынга партийжи салдарның дыка хөй чаа хевирлери тыптып келген. Ында чүгле коммунистер эвес, партия кежигүнү эвес активтер, бүдүрүлгениң мурнакчылары, комсомолчулар болгаш аныяктар калбаа-биле киржип турар.

Орта чижек кылдыр «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-транспорт цегинде; арыглал фабриказында, септелге-механиктиг мастерскаязында партия эге организацияларын ап көрээли. Олар бүдүрүлгеге күш-ажылды эртемге үндезилээш организастаарын нептередир чогаадыкчы бөлүктү тургускан. Коллективтиг көрээлерни, күш-ажылды камгалаарын болгаш техниканың айыыл чок чоруун экижидер талазы-биле көрүлдениң хыналдазынга ажылчыннар калбаа-биле киржип турар. Комбинатта чогаадыкчы бөлүктерде 200 ажыг ажылчыннар хаара туттунган. Көрүлделерниң болгаш хыналдаларның түңнелинде дыка хөй шиитпирлеттинмээн айтырыглар, ажыл-агыйжы эвес чоруктуң чижектери тыптып келир. Четпестерни чогуур үезинде илередири, бүдүрүлге айтырыгларын чедиишкинниг шиитпирлээринге администрацияга олар дузалап турар.

Совхозтарда болгаш «Большевик» колхозта бригадалар, салбырлар бот-боттарының кылган чүүлдерин хынаажыр ажылдың хевири тывылган.

Чурттуң экономиказының өзүлдези, ажылчыннарның, колхозчуларның болгаш интеллигенцияның амыдырал деңнелиниң бедээни, оларның Төрээн чуртунга чоргааралының, Коммунистиг партияга, коммунизм тургузуушкунунуң херээнге кызыгаар чок бердингениниң сагыш-сеткилин илергейлеп турар.

Бо талазы-биле элээн каш чижектен алыылы. Ак-Довурактың арыглал фабриказынга каш чыл бурунгаар бедүүн, томаанныг комсомолчу Зоя Күжүгет ажылдап кирген. Ол амгы үеде машина херекселдериниң нарын дерилгелерин эки шиңгээдип алган, комсомол организациязының ажылында идепкейлиг киржип турар болгаш бүдүрүлгениң мурнакчызы. Фабриканың коммунистери хуралынга ону СЭКП-ниң кежигүнүнүң кандидадынга чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

«Большевик» колхозтуң партия организациязы эрткен чылын партия кежигүнүнге кандидат кылдыр колхозчу-тудугжулар Саая Көк-оолду, Кара-сал Хунай-оолду хүлээп алган. Кандидат стажын эрттирип тура, олар кайызы-даа төлептиг чоруун көргүскеннер. Эш Сааяны тудуг бригадазының звено удуртукчузунга депшиткен, орта ёзулуг организакчы чоруу илереттинген. Ооң удурткан звенозу бо чылдың бирги кварталында ийи аал ишти чурттаар бажыңны доосказ, машина гаражының тудуунче кирген. Ол-ла ажыл-агыйда комсомолчу Зина Ондар штукатурщу мергежилди чедип алган, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип келгенинден колхозта херээженнер чөвүлелиниң кежигүнүнде соңгуткан. Аңаа комсомол организациязы болгаш ВЛКСМ райкому СЭКП кежигүнүнге кандидатка кирер рекомендацияны берген. Зина Ондар көргүскен идегелди ажыл-ижи, амыдыралга төлептии-биле бүзүредип турар.

«Шекпээр» совхозтуң комсомол комитединиң секретары эш К. Отук-оол билдилиг организакчы. Ол комсомолчулар болгаш аныяктарның хүндүткелин чаалап алган. Эш Отук-оолду эрткен чер-чер Советтериниң соңгулдазынга район Совединиң депутадынга соңгааны таварылга эвес. Чоокта эш Отук-оолду СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган. Партия кежигүнүнге кирген «Барлык» совхозтуң кадарчызы Соян Биче-оол, «Дөң-Терезин» совхозтуң хойжузу Моңгуш Бойду-Сагды чүгле ажылынга эвес, хөй-ниитиниң херээнге идепкейлиг киржип турарлар.

Чоокта чаа Кызыл-Мажалык сес чыл школазының өөредилге эргелекчизи эш Н. Макаренкону СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган. Хөй-ниити ажылынга кызымак башкы ёзулуг күш-ажылчы школаны эрткен. Ол фабрикага аргыкчылап-даа, бөдүүн колхозчу-даа чораан. Наталья Алексеевна ажылдавышаан, бот-өөредилге-биле башкы институдун чедиишкинниг доосказ, 1967 чылдан бээр школага ажылдап эгелээн. Ол хөй-ниити ажылдарын чорутпушаан, СЭКП райкомунуң, ВЛКСМ обкомунуң кежигүнү болуп турар. Эш Макаренко ажылчы чоннарның ортузунга лекцияларны номчуп, теоретиктиг конференцияларга илеткелдерни кылып келген.

Барыын-Хемчиктиң партия организациязының хүрээлеңи СЭКП кежигүнүнүң бедик адынга төлептиг кижилер-биле өзүп турар. Ынчалза-даа кижини партияга хүлээп алгаш-ла, ол ёзулуг коммунист болган деп санап болбас. Ынчангаш аныяк коммунистер-биле ажылды күштелдирип, ону янзы-бүрү хевирлиг кылдыр чорудар ужурлуг. Партия кежигүнүнүң бедик харысалгазы болгаш хүлээлгези партийжи ажылдың хүн бүрү чорудулгазындан кижизиттинер. Ол партия хуралдарын белеткээринге, эрттирерингe, тургускан айтырыгны чугаалажырынга идепкейлиг киржир, партия хуралының шиитпирлерин күүседиринге хууда үлүүн киирер. Ол ышкаш аныяк коммунистерниң кижизидилгези дээш партия эге организациялары болгаш райкомнуң талазындан кичээнгейни салыр.

Сөөлгү үеде районда аныяк коммунистер-биле ажылды элээн күштелдирген болгаш оларның школаларын организастаан. «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде, «Барлык» совхозта, «Большевик» колхозта партнкомнарда ындыг школалар эки ажылдап турар.

Бистиң партиявыс — амгы үениң угааны, алдары болгаш арын-нүүрү. Ооң хүрээлеңиниң өзүлдези — төрээн партиязынга совет улустуң кызыгаар чок ынаан болгаш бердингенин херечилеп турар. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, Уставтың негелделерин шыңгыы сагывышаан, ленинчи партияның хүрээлеңинге төлептиглерни шилип, ооң организастыг болгаш идеологтуг ажылдарының хевирлерин, аргаларын улам сайзыраңгайжыдар ужурлуг.

В. ЧЕРНОВ,
СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

Мурнакчы хойжу

Бо чурукта Чадап-оол Сагаңович Саган — Каа-Хем районнуң «Бүрен» совхозунуң хойжу бригадазының бригадири. Коммунист Саганның бүгү өг-бүлези хойжулар боол ажылдап, совхозтуң мурнакчы малчыннары. Бо чылын төрээн чүс баш хойга онааштыр бригада 96 хураган алган.

Б. КОШКИННИҢ фотозу.

Мал ажылы — районнуң ажыл-агыйының кол адыры

Районнуң партия активиниң хуралынга мал ажылын сайзырадыр, ооң продуктулуун көвүдедир хемчеглер дугайында партия болгаш чазактың салган сорулгаларын районда күүседип турарының дугайын чугаалашкан.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл база Совет Тываның 25 чыл оюн төлептиг уткуур дээш районнуң малчыннары чамдык чедиишкиннерни чедип ап турарын аңаа демдеглээн. Районга агаар-бойдустуң байдалы шириин, хат-шуурганныг турза-даа, малдың чаш төлүн менди камгалап ап турар малчыннарның саны хөй. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Доңгак Биче-оол, Каргы кодээ Совединиң депутады Александр Серен, Салчак Харлыг-оол ышкаш эрес кежээ шолбаннарны хөйү-биле адап болур. Күрүнениң чагыг-планын күүседир талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни тус-тус ажыл-агыйлар алган.

Ооң-биле кады мал ажылында улуг четпестер барын илеткелчи СЭКП райкомунуң секретары С. Дамдын-Сүрүң болгаш саналга киришкеннер шүгүмчүлээн. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, малдың өлүп хоразр чоруу көвүдээн. Ооң кол чылдагааны кышка удур мал чемин чедир белеткеп албайн, малдың чайгы семиртилгезин таарыштыр организаставайн турарында. Район девискээринге мал чемин белеткээринден аңгыда, республиканың өске районнарынга база белеткеп, садып алырының аргаларын ажыглавайн турар.

Малдың уксаазын экижидер ажыл уттундурган. Ооң уламындан малдың продуктулуг чоруу өспээн. Сөөлгү он чылдарның дургузунда дүк алыр планны чаңгыс-ла катап күүсеткен. Мал ажылының тускай эртемниглери барык-ла бригадада бүрүзүнде бар. Ындыг болза-даа оларның талазындан чогаадыкчы бот-идепкейжи чорук илеревейн турар. Ол ышкаш кадарчылар ортузунга ажылды кошкак тургускан. Хууда мал ниитиниң малы-биле холушкак хевээр. Хөй акша-хөреңгини үндүргеш, казып каан кудуктар ажыглаттынмайн, суг сөөртүр машиналарны чөп ажыглавайн келген.

Малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер, культурлуг негелдезин четче хандырар дугайында шиитпирлер четпес күүсеттинип турар. Чоокку чылдарда туттунган 51 бажыңның херими, печказы, кладовказы чок. Хойжу бригадалар төптеринде кызыл-булуңнар ажылдавайн, көжер кинолар көргүстүнмейн, садыг ховар чедип турар. Малчыннарның зооветеринарлыг өөредилгези организастаттынмаан. Масса-политиктиг ажылды, ылаңгыя социалистиг чарышты, чогууй негелдеге чедир тургуспаан. Мөңгүн-Тайгага мал хүлээп алыр пунктуну тургузары чугула.

Районнуң партия активи чугаалашкан айтырыг талазы-биле кылыр хемчеглерни ажылдап кылгаш, хүлээп алган.

А. ХЕРТЕК.

Мөңгүн-тайга.

Кол кичээнгейни ленинчи темаже

Тыва АССР-ниң «Билиг» ниитилел организациязының III пленуму чоокта чаа болуп эртип, СЭКП ТК-ның «В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга белеткел дугайында» доктаалын «Билиг» ниитилел организацияларының канчаар күүседип турарының дугайында илеткелди аңаа дыңнап чугаалашкан.

Пленумга демдеглеп турганындан алырга, ниитилелдиң Каа-Хем, Тес-Хем, Улуг-Хем организациялары ленинчи теоретиктиг билигниң пропагандалаарын күштелдирер талазы-биле боттуг хемчеглерни ап турар. Чижээ, ленинчи юбилейге белеткел үезинде колхозтарга болгаш совхозтарга даштыкы политиканың ленинчи принциптериниң дугайында лекцияларны номчаан. Ленин дугайында аас журналдарын болгаш темалыг кежээлерни хөй чорудуп турар. Ылаңгыя «Өөк» совхозка «Ленинниң адын эдилээн хоорайлар» деп кежээ солун болган. Районда улусчу театр Ленин дугайында шии белеткеп турар. Майда «Ленин Шушенскоеде» деп кино-фестиваль болур. Туран хоорайда Ленин кудумчузун темалап тургаш шимээн турар, ынчаарга хоорайның парынга ленинчи аллея турар.

«Билиг» ниитилелиниң башкы институдунда, № 7, 9 школаларда организациялары эки эгелээшкин кылган: олар «Коммунтудуг» септелге-тудуг эргелелиниң, типографияның, «Тывакоммунэнерговуң», алгы заводунуң ажылчыннарынга ленинчи лекторийлер организастап бергеннер.

«Билиг» ниитилелиниң Кызыл хоорай организациязы Пушкин аттыг библиотека-биле кады ленинчи номчулгаларны организастаан, ол айда ийи катап болур. Улуг-Хемниң оң талазында Культура бажыңының чанында кинолекторийни организастаан, аңаа 5 лекцияны номчаан, ленинчи темага 5 фильмни көргүскен.

Бо чылдың бирги кварталында республикага ниитизи-биле ленинчи темага 2 муң ажыг лекция номчуттунган. Амгы үеде республикада 30 хире ленинчи лекторийлер ажылдап турар. Районнарда теория талазы-биле бедик билиглиг тускай лекторлар бөлүктерин тургускулаан.

Тээли суурда районнуң Культура бажыңының чанында неделя санында ленинчи номчулганы кылып турар. Чижээ, сөөлгү «В. И. Ленин болгаш делегейниң коммунистиг база ажылчын шимчээшкини» деп лекцияга дыңнакчылар залды долдур олургулапкан. Бо районда пропаганда ажылын чоннуң назы-харының, ажылының адырының аайы-биле чорудуп турары солун. Чижээ, аныяктарга ленинчи радиолекторийни тургускан. Тээли школазының башкыларынга лектор В. Чимба «Тыва чечен чогаалда Ленинниң овур-хевири» деп, а лектор Б. Чамбыта «В. И. Ленин тыва музыкада» деп беседаларны чоруткулаан.

Лекторлар Ленин ышкаш күзеп оралдажып турар. Оларның кандыг күзелдерин хандырар талазы-биле дуза көргүзер дээш, «Билиг» ниитилелиниң республика-даа, хоорай-даа организациялары Кызылга, районнарга семинарларны кылып, Москва болгаш өске-даа хоорайларже семинарларга киржири-биле лекторларны чоруткулап турар. Бо чылдың баштайгы үш айында 18 эң дээре лекторлар Тывадан дашкаар улуг хоорайларга семинарларга чораан.

Март айның төнчүзүнде СЭКП обкомунуң бюрозунуң шиитпирин ёзугаар лекторнуң, илеткелчиниң хүнүн бир дугаар эрттирген. Ийиги ындыг хүн апрель 24-те болган. Ону моон соңгаар ай санында ооң сөөлгү четвергинде доктаамал чорудар. Сөөлгү болган хүнде хөй-хөй коллективтерге чоннуң мурнунга «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери чүве чугаалап турган, кол тема — В. И. Ленинниң амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы, ооң теория талазы-биле салгаа, СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың иштики, даштыкы политиказы.

Ажылчы чоннарның мурнунга удуртукчуларның боттарының лекция, илеткел кылыры улуг ужур-дузалыг, ону В. И. Ленин чугула көрүп чораан. Бо талазы-биле бисте сөөлгү үеде өөрүнчүг байдалдар көвүдеп турар. Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң даргазы эш Х. Кудурукпай колхозчуларның мурнунга дуржулгалыг лектор. Лекцияны ук ажыл-агыйның амыдыралы-биле шуут холбаштыр чорудуп тургаш, лекцияның аажок дээштиин ол чедип ап шыдаан. Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң даргазы эш А. Шаалыны маңаа бо талазы-биле адап болур.

Каа-Хем районнуң организацияларында удуртукчуларның чон-биле ужуражылгазын чорударын практикалап турар. «Ленинчи орук», «Коммунизмче орук» болгаш «Тиилелге» колхозтарга ындыг ужуражылгалар болгулаан.

Лекция пропагандазын организастаарында шынар, методика талазы-биле четпестерниң барын пленумнуң киржикчилери айтып турган. Марксизм-ленинизмниң теориязын, ооң үш үндезин кезээ — философияны, политиктиг экономияны болгаш эртемниг коммунизмни пропагандалаары ам-даа калбаа-биле нептеревейн турар. Ленинге холбашкан хөй лекциялар чүгле эрткен төөгүлер болуп турар. Олар колдуунда нам дар талазы-биле медээлер бар болгулааш, ленинизмниң теоретиктиг айтырыгларын долу илеретпес чүүлдер бар.

Ниитилелдиң Барыын-Хемчик организациязында белеткели кошкак кижилерге лекция номчуткулаар таварылгалар бар. Чаңгыс лектор хөй темаларга лекция номчуур чүүлдер бар, чеди хире темага лекция номчугулаар. Бо болза активти ол ажылче хаара тудуп ап шыдавайн турарын айтып турар.

Тыва дыл кырында лекцияларның эвээш болуп турарын айтыр ужурлуг, чижээ, Бий-Хем, Улуг-Хем районнарда тыва дылга лекцияларны кончуг эвээш кылып турар.

Ленинчи темага лекциялар-биле чоннуң бүгү кезектерин хаара тудуп шыдавайн турар бис. Сайгарылганың көргүскени: лекцияларның хөй нуруузун семинарларга, интеллигенцияга чорудуп тургулаар. Ленинчи темага Чөөн-Хемчик район организациязынга бирги кварталда кылган 21 лекцияның чүгле тозун ажылчыннарга колхозчуларга номчаан. Улуг-Хем, Таңды болгаш өске-даа черлерде ындыг байдал база бар.

«Билиг» ниитилелиниң Чадаанада организациязында (харысалгалыг секретары эш В. Сапрыкин) ленинчи тематиканы пропагандалаарынче ам-даа долузу-биле көрүнмээн. Шаг-үе ам-даа хөй, эрттирипкен чүүлдерни эдип ап болур дээр хөөн-биле олуруп турар чүүлдер ында бар. Ленинчи лекторийлер херек кырында чок. Лекторларны СЭКП райкомунуң бюрозунга бадылатпаан, оларга тодаргай онаалгалар бербес. Бо херекке башкыларны, кодээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин кошкак ажыглап турар.

«Билиг» ниитилелиниң организацияларының ажылында бар айыткаңывыс четпестер болза ниитилелдиң республика-даа, чер-черде-даа организацияларының талазындан идеология ажылының бо чугула участогунга кошкак ажылдап келгениниң түңнели-дир деп пленумнуң киржикчилери демдеглеп турган.

Пленумнуң киржикчилери ниитилелдиң организацияларының ажылын экижидер талазы-биле алыр хемчеглерни тодаргайы-биле чугаалажып алган.

А. ПОЛЯКОВ.

Ажылды эки организастаан

Улуг-Хем районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының ховуларында часкы хову ажылдары амгы үеде изиг түлүк. Ажыл-агыйлардан «ҮТКА 25 чылы» совхоз часкы тарылгаже эң организастыг кирип, мурнакчы ажылдап турар. Совхозтуң могаг билбес механизаторлары бо хүннерге чедир 3000 гектар черни тараан. Ооң 2014 гектарында кызыл-тасты чашканнар. Ам-даа 320 ажыг гектарга бо чугула культураны тарыыры көрдүнүп турар. Часкы ажылдарга механизаторлар Түлүш Сюрюн ээлчегде үлүүн 150 хуу, Владимир Бюрбү 130 хуу күүседип чарыштың мурнуку одуруунда чорүп турарлар.

Тарылга шөлүн суггарар хемчеглерни база багай эвес организастап, 679 гектарны суггарган. Шагаан-Арыг хоорайдан 11 кижи составтыг В. Санчитке удуртурган агиткультбригада май 10-дан үш хүн иштинде совхозтуң хову турлагларынга 4 кезек черге лекция, беседа кылып, солун концертти көргүскеш келген.

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң тараажылары тарылганы эки шынарлыг чорудуп, тараа культураларын чажып доосказ. Бо совхозтуң дирекциязы үстүнде совхоз ышкаш часкы кампанияга үткүштур техника болгаш кижи күжүн бедик деңнелге организастаан.

«Сүт-Хол» совхозтуң ажылчыны Ондар Кара-кыс бодунуң хөй санныг үе-чергези уруглар-биле бир дөмей, кодээ ажыл-агыйның механизаторунуң мергежилин шиңгээдип алыр деп шиитпирлээн. Ол ам Кызылдың № 3 профессионал-техниктиг училищезинде өөренип турар. Ооң өөредилгезиниң шынары дыка бедик. Кара-кые училищениң өөредилге шөлүнге шык базырылгазынга ажылдааш, бодунуң билиин практикага ажыглап эгелээн. Ол ам училищениң уруглар бөлүүнүң комсоргу.

ЧУРУКТА: комсомолчу Ондар Кара-кыс.
В. РАЧКОВСКИЙНИҢ фотозу.

ЛЕНИНЧИ ИДЕЯЛАР

БОТТАНЫЫШКЫНДА

КОЛХОЗ ОРУУН ШИЛИП АЛГАШ

Колхоз тургузуу — совет социалистиг ниитилелдиң чарылбас кезии, ол дээрге В. И. Ленинниң айытканы, төөгүнүң бадыткааны, тараачыннарның онзагай чүүлдеринге болгаш эрге-ажыктарынга дүүшкен, оларның коммунизмче чоорту шилчииринин оруу-дур.

(Колхозтуң (кодээ ажыл-агый артелиниң) чижек Уставының төлевилелинден).

ЧЭЭРБИ ХАРЛААН

Кызыл хоорай Совединиң «Тере-Хөл» кодээ ажыл-агый артели 1949 чылдың май 19-та тургустунган. Ооң бээр үениң дургузунда колхозтуң ажыл-ишчилери ленинчи идеяларны амыдыралга боттандырбышаан, ажыл-агый, культура тургузуушкунунга улуг чедиишкиннерни чедип ап, бо ырак булуңну социалистиг эгелерге чаарткан.

Тере-Хөлдүң малчыннары, аңчылары, тудугжулары, балыкчылары бистиң ынак башкывыс болгаш баштыңчывыс В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга уткуштур делгем базымнар-биле чоруп олурар.

Мээң амыдыралым, ажыл-ижим төрээн колхозум-биле тудуш. 1949 чылдан бээр төрээн булуңнуң чаартылгазынга үлүүм киирип, 1954 чылдан бээр тудуг бригадирлеп, баштаар чериң кежигүнүнге соңгудуп келдим. Чээрби харлаан колхозумнуң амыдыралындан чамдык чүүлдерни номчукчуларга сонуургадыксаан ийик мен. Колхозтуң баштаар черинге болгаш партия комитединге кол-кол айтырыгларны шиитпирлээринге амга чедир киржип чорзумза-даа, шупту чүүлдерни бирден бирээ чокка бижип, чырыдары берге.

ШКОЛА МУЗЕЙИНДЕ

Үжен дугаар өөредилге чылын ам доозуп турар школаның баштайгы өөреникчилери бо бажыңга кыдырааш ажыы, карандаш туткан. Ынчаарда ол Чыргаландының эге школазы турган. Сөөлүнде бо бажыңны бээр көжүрген. Күңгүртүгнүң сес чыл школазы улуг тудугже шилчээнден бээр он чыл болган. Ынчалза-даа маңаа база-ла кичээлдерни эрттирип, бөлгүм, пионер ажылын чорудуп турар.

Эрги школаның бир өрээлин алдыгы классчыларга тускайлап берген. Аңаа колхозтуң болгаш суурнуң эрткен үезин дүрзүлеп көргүскен. Өг. Ооң иштинде ыяш болгаш тос эдилелдер, оттук, аптара, барба. Партизан болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкин үезиниң эдилелдери, чепсектер. Ханада эрги чуруктар. Шала бедигеш делгүүрде — В. И. Ленинниң тыва дылда үнген номнары.

Колхозтуң болгаш суурнуң төөгүзүн алдыгы класстың оолдары, уруглары чыып тургускан. Саяң Найдан-оол, Мая Дожу, Костя Седип, Валя Майынды өглер кезип, төөгүлүг чүүлдерни музейге салыры-биле айтырып ап турган. Бичиилерниң эгелээшкинин школа башкылары эштер Х. Бяс, С. Бөвей-оол, пионер вожатыйы эш Г. Содуна деткип, эвээш эвес дузаны чедирген.

Школа музейин көрүп келген улус демдеглел тептеринге сонуургаанын бижип, үнелиг саналдарны, сүмелерни берип турар. Школа музейи ам-даа алгыыр, аңаа салыр солун чүүлдерни хоочун чурттакчылар бээр, ылаңгыя национал-хосталгалыг шимчээшкинниң, капиталистиг эвес оруктап хөгжүлдениң, Тывага социалистиг чаартылгаларының дугайында улам хөйнү делгээр, улустарның улуг болгаш бузулбас найыралының көргүзүү алгыыр, хоочуннарның чуруктары база хаваларны бүрүн ээлептер деп бүзүрээр бис.

КУДУМЧУ ДУРГААР

Школа музейин көргеш, кудумчуга үнүп келгеш, бистиң хайнышкынныг амыдыралывысты көөрге, кижиниң сагыжынга кандыг деңнелгелер кирбес дээр. Башкыларның, өөреникчилерниң, колхозчуларның чээрби чыл мурнундагы хеп-сынын көөрге безин солун. Ол үеде дүктүг тон, алгы чүвүрлер арбын, хөвең тужурканы безин хаая көөр турган. Ам дээрге Күңгүртүгнүң кудумчуларында чоннуң хеп-омаа онза-ла! Кылаң кара костюмнер, торгу платьелер, чаа аяи хевириниң идиктери кымны-даа кайгатпас болу берген.

Колхозтуң баштайгы үезинде каш-ла шары, каш-ла аът турган. Ам колхозтуң ажыл-агый чериниң хериминиң иштинде машина-тракторнуң бүдүн парыгы бар, хөлгениң бо хевири чурттакчы чоннуң амыдыралынга ханызы-биле кирген. Баштайгы үеде колхозка үш—дөрт кодан мал турган. А ам тевeдeн аңгыда беш чүзүн малдың ниити саны 20 муң баш чедип турар. Мыйыстыг бода мал 2441 баш, барык чартык кезии инек, а шээр малдың саны 12 муң четкен.

А тудуг-суурнуң өскенин чүүге деңнээр! Мурнунда эң улуг бажың дизе-ле — 5—6 өрээлдиг турган, а ам школаның, ясли-садтың, Культура бажыңының чаа тудуглары он-он өрээлдиг азы суурнуң чонун хандырып шыдаар делгем залдыг. Школа музейинде турар өг шынап-ла ховартап, төөгү шагның эдилели болуп, чырык-делгем оран-суурга өскен уруг-дарыгның сонуургалын хайныктырбас арга чок.

Школа музейинде делгээн чүүлдерни улуг назылыг кижилер бистер хол-биле тудуп, эдилеп, кара чажывыстан тура көрүп чораан бис. Ынчалза-даа шапкын хөгжүлдениң ачызында уттундуруп бар чыдар. Шынап-ла, сөөлгү чылдарда ивижилерниң эң ырак турлаанга безин тос саваларны хаая көөр, быжыг, идегелдиг ак-демир бидончугаштар эндерли берген. Ол улуг сайзырал бистиң Совет Тываның 25 чыл дургузунда кайы хире кайгамчыктыг бедикке көдүрлүп келгенин херечилеп турар.

ТУДУГ-ЛА ТУДУГ

Тере-Хөлдүң делгеминге балды биле хирээниң даажы чаартыкчы кижилерниң аялгазы болу берген. Ол ийиниң күжү-биле чаа бажыңнар, чаа тудуглар туттунуп, чоннуң ажылынга, культуразынга, чуртталга байдалынга чаа шинчини киирип, ырак малчын турлагларда өглерни болгаш чадырларны үндүр кызып турар.

Ленинчи юбилейниң бүдүүзү болур бо чылын дыка хөй солун чүүлдерни кылып турар. Кодээниң Культура бажыңының ажыглалга кирген тудуунга улаштыр спорт залының тудуун эгелээн, ам үеде ооң ханазы доозулган, тудугжулар дээвиир кылырынче кирипкен. Ук тудугну бо чылдың дургузунда доозарын көрген.

Мурнуку чылдардаазы дег, малчыннарның амыдырал-чурттalгазын экижидеринче угланган хемчеглерни ап турар. Малчын кижи бистиң колхозтуң орулгазынга улуг рольдуг. Ынчангаш 15 черге малчыннар бажыңнарын тудар. Күңгүртүг суурнуң бодунга чуртталга тудуу база уламчылаар. Сес аал ишти чурттаар бажыңны маңаа бир-ле дугаарында тудуп турар.

Тудугжулар байлак одарларже орук изекчилери болуп турар байдал база бар. Бо чылын Балыктыг-Хем аксының ол чарыында байлак одарларга шээр малды кыш, чай чокка тургузарын бодап, кыштаг кажааларны, турлагларны тударын көрген. Ол ажылды бо чылын эгелей берген.

Ажылдың эгези харын-даа уттундурбас байдалга эрткен. Ленинчи субботниктерниң эгелээ-

АДАВЫСТЫҢ ЛЕНИННИҢ АЛДЫН ЧАРЛЫЫ ХҮНДЕН ЧЫРЫК

Валентин БУРНАЕВСКИЙ,

чуваш чогаалчы.

Чаңгыс чер чурттуглары

Чымыштыг болгаш өөрүшкүлүг-даа хүн болган: дивизияга кижилер немежип кээпле Чапаев шерии болуксап, ооң-биле кады дайзыннарга удур демисежирин күзеп турган.

Дивизия начальниги «чапаевчилерни» боду хүлээп алган. Бодунуң келир үедеги дайынчыларын эки билип алыр дээш, кижи бүрүзүнгеле айтырыг салган.

Чапаев шагзырап, чем база чиксей берген. Колун куруп улай кыза куржанын алган, эки турачыларның келири черле үзүктелбээн. Штабта ону чугула, дүрген кылыр херектер манап турар.

— Мен-даа чоруптайн. Тустус роталарга боттарыңар үлептиңер — деп, бодунуң дузалакчы командирлеринге ол чугаалаан.

Ооң мурнунга дөрт тараачын чыскаалып тура каапкан.

— Бисти черле хүлээп ап көрүңер, Василий Иванович — деп, олар дивизия начальниинден дилээн.

Чапаев оларже хынамчалыг көргүлээн. Шылбадан аргын каан идиктерлиг, чуваштар-дыр дээрзи шуут илдең болган. Үжүнүң холдарында чүү-даа чок, бирээзи чолдак даянгыыштыг.

— Бооларыңар кайыл? — деп, дивизия начальниги олардан шыңгыы айтырган. — Англия бисти хандырбас апарганын боттарыңар билирле болгай силер — дээн.

Дөрт чуваш чүнү-даа ыттаваан. Ындыг айтырыгга оларның элдепенне бергенин Чапаев дораан эскерип каан.

— Кайыын келгилээн силер? — деп чымчак айтырган.

— Чуваштар-дыр бис ийин — деп, бирээзи харыылаан.

— Көрүп-ле тур мен харын. Чувашияның чогум кайызындан?

— Богдашкинден — деп, ийигизи харыылаан.

— Симбирск губерниязындан — деп, үшкүзү ылавылаан.

— Ленинниң чаңгыс чер чурттуглары бис ийин! — деп, дөрткүзү айтырыгны төндүрген.

— Ленинниң ышкажыл? — дээш, Чапай эрин салын ээрилдир суйбай тудкан. Ооң шагзыраан карактары чырый берген. Ооң командирлерже хөглүг көрүнгеш: — Бо эштерни хүлээп алыңар! Ленинниң чаңгыс чер чурттуглары дээрзин утпаңар!

Чүректиң ханызындан сөстер

Кайгамчык чаагай чүүл дугайында ханы бодал ышкаш, сактып четпес эрелдиг күзелдивис ышкаш, Владимир Ильич Ленинниң адын дээди хүндүткел-биле адап турар бис. Чүге дээрге ол ат-биле кижи төрелгетенниң ёзулуг төөгүзүнүң эгези — Октябрь революциязының эразы кезээ-мөңгеде холбашкан, улуг баштыңчының идеяларының тиилелгелиг базымнарын, амыдыралга чечектелдир боттанылгазын көрүп, ол улуг болгаш буянныг херекке үлүгвүстү кижи бүрүзү киирип турар бис. Адаларның херээнге бистиң шынчывыстың даңгыраа дег, Владимир Ильичиниң ады бүгү ажыл-амыдыралывысты чырыдып, улам сорук киирип кээр.

Улуг Ленинге ынакшылдың аялгаларын, чаа үени ииштирлиг-биле тургузарынга, кижи төрелгетенниң чаа салымын даргаанаарынга бүзүрелдиң ырларын бистиң өгбелеривис, адаларывыс, хоочун салгалдың кижилери ырлажып чораан. Улуг Октябрьның уламындан өскээн национал-хосталгалыг тыва хувискаалдың соон дарый хостуг Тываға араттың чоргаар үнү изиг ынак башкывыс Ленинни, кижи төрелгетенниң чырыткызы Марксты алдаржыдып ырлап чораан:

Хажызындан харап көөрге,
Хана хээлиг тыва чурту.
Каш-ла сөөктү каттыштырган
Карл Маркс, Ленинни.

Күш-ажылчы улустарның чаңгыс аайлашкааның, ажылчы чоннарның төрелдешкээниң идеязы чоннуң ол ырында кончуг тода илереэн, бузулбас найыралдыг улуг совет өг-бүлениң хөй аймак чоннарын каттыштырарынга ленинчи идеяларның күштүүн алгап-йөрээп, ол идеялар тыва араттарга, күш-ажылчы кижилерге кайы хире чоок болгаш билдингир болганын херечилээн. Ынчангаш Ленин, Октябрь, Партия, Төрээн чурт дугайында тыва чогаалдарга чогум-на ол идея аныяк тыва литератураның эрткен төөгүзүнде көскүзү-биле илереп келген.

Владимир Ильич Ленинниң чырыткылыг овур-хевирин, ооң эң-не кижизиг, топтуг амыдыралын болгаш эң-не шиитпирлиг, чаныш-сыныш чок революсчу ажыл-чорудулгазын сагыш-сеткилдиң ханызындан үнген чалбыыштыг сөстер-биле илередир деп сорулганы салбаан тыва чогаалчы чок дизе, хөөрем эвес. Чүге дизе Ленинге, Октябрьга өөрүп четтиргениниң сеткили күштүг. Хоочун тыва чогаалчыларның бирээзи Салчак Тока Тываға революция сөөлүнде ленинчи идеяларның нептерээниниң дугайын «Араттың сөзү» деп чогаалында мынчаар бижээн:

«Олүрген улус база-ла таакпылап, шооңайны-ла бердилер. Улустуң чугаазындан Хурал, Коммун нам, Ленин башкы... деп меңээ дыка-ла хөй, чаа болгаш солун сөстер дыңнадым».

Бо дээрге чечен сөстүң күжү-биле чуруп каан, төөгүнүң база бир херечизи-дир. Ол-ла чогаалдың үшкү номундан Владимир Ильич Ленинниң дугайында чогаалдың маадыры мынчаар бодап чоруур:

«Ол хире алдарлыг, хувискаалчы революцияны-даа үндүрген, Коммун намны-даа тургускан кижи чогум чүге Шушенскоеге келген кижи боор, шөлүлгеге деп чогум чүү деп чүве боор ол, ынчаш?» деп иштимде кара кайгаан базып олур мен. Ол аразында дүн дүжүп, дээр халазы шагда-ла кыза берген, ыракта одаавыс «бээр-бээр, астыңар халак» дээн ышкаш кызаңнааш чалбыыжы-биле имнеп турган».

Чогаалдың аныяк маадырының бодалын, дүнниң чурумалын, кижилерге аспазын дээш чырыткан одагның чырыын автор чедимчелиг көргүскен. Чечен домактың аппы-биле ханы утказыг сөглээн одуруглар бистиң караавыска кайгамчык чырытты дугайында, ленинчи идеяларның чырыының дугайында бодалды оттуруп кээр.

Ленинчи идеяларны чырык-биле, хүн-биле деңнээр чаңчыл тыва литературада элээн нептерээн болгаш коммунистиг идеалдарның күжүн тода көргүзериниң бир аргазы болу берген. Шүлүкчү Степан Сарыг-оол «Чырык хүн» деп шүлүүнде мынчаар бижээн:

Адавыстың Ленинниң
Алдын чарлыы хүнден
чырык,
Алызында мөңге шагда
Амыржырың оруун берген,
Ленинниң номналынга
Дүн-даа дүшпес, кыш-даа
дүшпес,
Ленинниң изин истээн
Түревес-даа, аштавас-даа.
Кезээн шагда чырык турар
Хереддиг хүн адаанда мен,
Халдап болур караңгыга
Кажан-даа бол дуглатпас
мен.

Ленинчи идеяларның чырыткылыын, амыдыралчы күжүн тыва шүлүкчү кайгамчык эки көргүскен. Мында сөс бүрүзү чогуур туружунда болгаш дээштиг дыңналып турар.

Ленинниң чырыткылыг овур-хевирин өске шүлүкчү Сергей Пюрбю бир янзы чуруп көргүскен:

Ленинниң өлбес чүрээ
чүрек болган,
Ленинниң соруу-биле
дыңгартынган,
Чүткүлүвүс артка-бертке
тура дүшпес,
Чүглүг күш дег, далдарал
чок, эрес чон бис.

Ленинниң болгаш чоннуң чарылбас тудужун Сергей Пюрбю чугаалап, Ленинниң өлүм чок күжү чоннуң өлүм чок күштүг базымында дээрзин илереткен.

Ленинниң кызыл тугун
холдан салбас,
Ленинниң өөредиин
чаңдыр баспас,
Черни туржук, дээрни
безин чаартып аар,
Сестир-коргар
чүвевис чок күштүг чон бис.

Янзы-бүрү херекселдерден тургустунган оркестр ышкаш, тыва чогаалчылар боттарының талантызының, чогаадыкчы онзагай аянының болгаш аргаларының аайы-биле улуг Ленинниң овур-хевиринге чогаалдарны бараалгадып турар. Юрий Күнзегеш Ленинни, ооң партиязын алдаржыткан хөй санныг чогаалдарны бижээн, ооң бир шүлүүнде —

— Аас-кежиин угаан
күжүң,
Алдар-адың, идегелиң,
Чүден ээн? — деп
айтырарга,
Чүрээвистиң ханызындан:
— Партияда — деп
харыылаар бис.

Монгуш Кенин-Лопсаң Ак-Хем бажы тайгада ада-өгбезиниң туткан чадыры биле Разливте ленинчи чадырны сактып бижип, күш-ажылчы кижилерниң сеткил-сагыжының чаңгыс мөзүлүүн, төрелдешкээн чугаалап турар:

Өртемчейге
төрүттүнмейн турумда-ла,
Өзүп келгеш, чарлыын
кылдыр
чагыргамның
Салым-чолун чолдак
тошке саазын салгаш,
Чаяап бижээн черниң бо-дур.
Кожа тур мен.
Хереэңерниң
тыва черде бүткениниң
Херечизи болуп көөйн деп
сөглеп тур мен.

Күнзегештиң бөдүүн сөзү, Кенин-Лопсаңның философтуг бодалы чаңгыс утналыг: улуг баштыңчының өлүм чок ады амгы чуртталгада, амгы чедиишкиннерде, демиселде, ажыл-иште.

Элээн хөй тыва чогаалчылар баштыңчының портредин, даштыкы хевирин, аажы-чаңын номчукчуга чечен сөстүң күжү-биле чедирерин оралдажып турар. Салчак Токаның «Араттың сөзү» деп чогаалында чедимчелиг үлегер бар. Владимир Ильичиниң Шушенское шөлүлгезинге турган үезиниң дугайын номнуң бир маадыры чугаалап турар, баштыңчының даштыкы хевириниң, портрединиң солун чурумалы билдинип турар. Ол аныяк тыва литературада баштайгы оралдажыышкыннарның бирээзи болган. Бо талазы-биле бир тыва шүлүкчүнүң «Кожагарда кижи» деп чогаалында мындыг оралдажыг бар:

Сарадак дег калбак хая
Сандайланган бедик кижи
Карактарын имирерткеш,
Каттырымзаан: «Иван,
Иван!
Боргураарга — олче ожу,
Бо чер чаңы эвес ийин.
Хакас эвес овур бар-дыр,
Кандыг сөөктүг кижи боор
сен».
Кара ашак хаваан чоткаш,
Моолдарзыг өрү тейлээп:
«Хакас эвес, татар эвес,
Бодум безин сөөгүм уттум...
Өңнүүм-дүр дээш, сеңээ,
Ильич,
Чажырбайн өчүп берейн.
Өвүр-Саян эдээн сактып
Сакпаам алды ийлеп
чору...»
Эвир ышкаш эде оргаш,
Орус кижи буруузунган:
«Оожурга, кым-даа дижик,
Эпчок болза өршээп көөр
сен.
Хааннын чурт байзазынче
Бодум база сүрдүрген мен,
Кара көрбейн, тала тыртып,
Мону сенден сопуургадым».

Владимир Ильичиниң кижилерге ээлдек чаңын, сагыш човангырын, ооң эскет, дүрген угаанын хөй-хөй номнарда бижээн. Автор онзагай чаа чүве сөглевезе-даа, овур-хевириниң шимчээшкинин элээн тодаргай көргүзерин оралдашкан.

Алдын-оол ДАРЖАА.

ЕФИМ ЗОРЯ

Ефим Зоря Украинаның ажылчын шүлүкчүлериниң баштайгыларының бирээзи. Ооң шүлүктерин 34 дыл кырында очулдуруп парлаан. Ооң дараазында ийи шүлүүн С. Самба-Люндуптуң очулгазы-биле бо солунда парладывыс.

—●—

МАШИНИСТ

Шивишкиннер Ильичини
Шиидер дижип, истеп турда,
Баштыңчыны чолдуг өөру
Паровозка олуртупкан.
Токпак алгаш, суугуну
Топтуу сүргей одап тургаш,
Тода үнну Ильич дыңнаан:
— Тендиш дивес революсчу,
Тергиин машинист ол-ла-дыр.
Улуг башкы чоннуң түрээн
Узун оруун көре-көре,
Улуг Питер төпке келген.
Ханы угаан ону бүргээн,
Хая-даштан артык быжыг...
Дөрт чүк дижир углар долган
Төнмес чонну кыйгыргылаар:
— Турум, оттуп, хөделиңер,
Тулган машинист Ленин келчор!

—●—

НҮГҮЛЧҮЛЕР

Өлүмүнден Джон Смит
Өөрүшкүлүг дезип үнгеш:
— Ийи вьетнам машинаны
Илдиртиптим—деп-даа аажок.
—Тергиин-дир—деп, капитаны
Тенектерзиг аазаткаш:
— Ийи эвес дөртү-дүр—деп,
Илеткээр мен, дыңназыннар.
— Тас-тыр!—дизе, полковниги
Таалаанзыг сөглеп, мындыг.
Ол-ла дораан «алдар» кылдыр
«Он-дүр» дээштиң, шыйып
кап-тыр.
Сэм дээр дээрги илеткелди
Сер-даажокка хүлээп алгаш:
— Ышкынган-дыр, эрес эгир,
Ынай чазаг: чээрби-дир.
Демги Смит чоргаарланып,
Дээргизинге сөгүргүлээн.

* * *

Өлүм-чидим мактаан Сэми
Өлген деңер — Вьетнамга.

Дагалап каан

Ленин башкым өөредии —
Ижип төтпес суксунум ол.
Бажым сыңмас эртинем ол,
Байлак билиг угааным ол.

Ленин башкым өөредии —
Ийи караам чалбыыш огу,
Ийи холум даяңгыыжы,
Ийи будум эзеңгизи,

Өлүм чок өөредиг
Өндүр шынчы күжү-биле
Бодалымны дүрүмчүткеш,
Политикке дагалап каан.

М. ЮНДЕШ-ООЛ.

Эш Ленин каяа төрүттүнгенил

Сергей Алексеев

Эш Ленинниң каяа төрүттүнгениниң дугайында айтырыг, бир-ле дыштаныр хүнде, хөлзээзинниг базаарга чайгаар көдүрлүп келген.

— Моортан оранчок ырак Урал ындынга төрүттүнген кижи — деп биргизи тайылбырлаан.

— Кайынам, ындыг эвес. Ленин бо чоок-кавы бистиң үениң кижизи болгай — деп өскези үзе кирген.

— Бо чер чурттуг? Маргыжыг чокка-ла билир мен. Владимир Ильич Сибирьниң Лена хемден келген, ол чер чурттуг — деп, үшкүзү четтикпейн бадыткаан.

— Чок. Сибирьге эвес. Санкт-Петербург дижип адап турганы — амгы Петроградка Владимир Ильич төрүттүнген деп дөрткүзү доорзындан чаржалашкан.

— Москвага — деп, бешкизи илергейлээн.

— Тулага — деп, алдыгызы алгырган.

— Смоленскге.

— Курскийниң Глухова суурдан кижи.

— Тамбовтан.

— Рязанныы.

— Твериден!

Ленин чогум каяа төрүттүнгенил?

Тараачыннарның маргылдаазы шуут оожургаваан.

— Пензадан дедаан.

— Орёлдан келген кижи.

— Ельня станциядан.

— Кедээ суурга төрүттүнген кижи.

— Шын эвес-тир. Ленин хоорайга төрүттүнген.

Маргышканнарга чаа кижилер немежип кээп-ле турган. Келген кижилер топтуг харыыны бериптер ирги бе дээш, тараачыннар кижи бүрүзүнге кадалы-ла бээр турганнар.

— Эргим кижи, эш Ленин каяа төрүттүнгенил? деп, баштай келген кижиден айтырганнар.

Баштайгы кижи боданмышаан харыылаан:

— Чогум каяа дээрзин дорту-биле билбес мен. Ынчалза-жок бедик дагларга төрүттүнген дээрзин эки билир мен. Көстүк ышкаш көскү карактыын билир болгай бис. Ынчангаштың Ленин ылгын ээир ышкаш, бедиктерден көрүп билир ужуру ол.

Тараачыннар өске кижиден айтырып чеде бергеннер:

— Эргимим, эш Ленин каяа төрүттүнгенил?

— Делгем ховуларның чуртунга дээди Ленин төрүттүнген. Оортан оккур күштүг чалгыннарын херивиткен кижи. Мында кандыг-даа маргылдаа чок, ленинчи чалгын ооң эгелээн.

Үшкү кижиге тараачыннар кадалы бергеннер:

Үшкүзү база-ла боданмышаан чугаалаан:

— Владимир Ильич аргаяштыг черниң кижизи. Ол — ылап шын. Ынчангаштың каяа төрүттүнгенил? — деп ыяш-даш дег кадыг болбазыкпе.

Тараачыннар шуут кайгап калганнар.

Эш Ленин чогум каяа төрүттүнгенил?

Эге-ле нарын айтырыг тургустунуп келген-дир. Ам черле маргылдаа канчаар төнер ирги? Ажыл-херекчи, амыдыралды билир кижи келир болза. Шынап-ла ындыг кижи чедип келген.

— Ындыг болза эрге-чагырганың Совединге бараалыңар, шуут-ла ооң даргазынга.

Даргага чеде бергештиң ижин-кара чогу-биле илередип сөглээннер. Бүгү-ле чүүлду дыңнааш, дарга тараачыннарже бүдүү хүлүмзүрээш, сеткилинден серген харыылаан:

— Калбак делгем Волганың эриинде, кайгамчыктыг, эргим оран, силиг-чараш Симбирскиге эш Ленин төрүттүнген.

Тараачыннарже таарымчалыг көрүпкеш, дагын мынчаар уламчылаан:

— Ындыг-дыр. Араңарда анчыг маргылдаа чок болур, эштер. Ылап-ла чок. Ленин бистиинге — Россияга төрүттүнген.

В. СЕРЕН-ООЛ.
очулдурган.

—◆—

Чалгыным

Ленинчи партияга
Изиг ханым сиңниккен,
Бады шынчы бүзүрели —
Партиям биледи бо:
Чүрээм-биле кады тудуш
Чүглеп чоруур чалгыным ол.
Ажыл-ишче, демиселче
Айтып чоруур компазым ол.

Александр ТАМБЫ-СҮРҮҢ

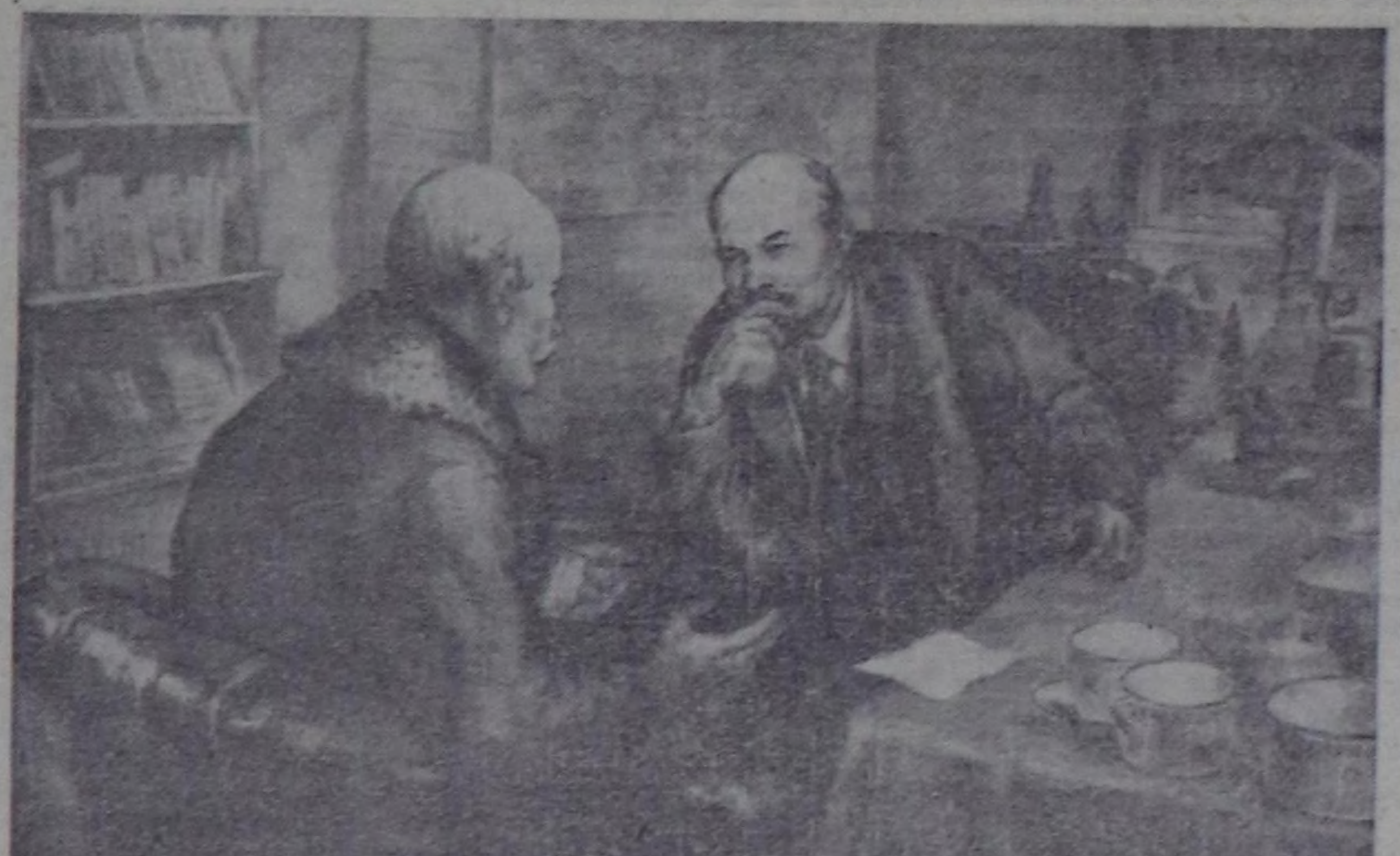

МОСКВА. ССРЭ-ниң Уран чурулга академиязының залдарында уран чурулганың, скульптураның болгаш графика чогаалдарының IX Үлегерлиг делгелгези ажыттынган. Ол делгелгеде кол черни В. И. Ленинниң овур-хевиринге тураскааткан ажылдар ээлеп турар.

ЧУРУКТА: чурукчу В. Н. Касиянның «Украин ажылчын А. Бродский В. И. Ленинниң хүлээп алышкынында» деп чуруу.

Ленин дугайында ыры

ЧАА ЫРЫ

Сөзү Зоя НАМЗЫРАЙНЫЫ. Аялгазы Виктор КӨК-ООЛДУУ.

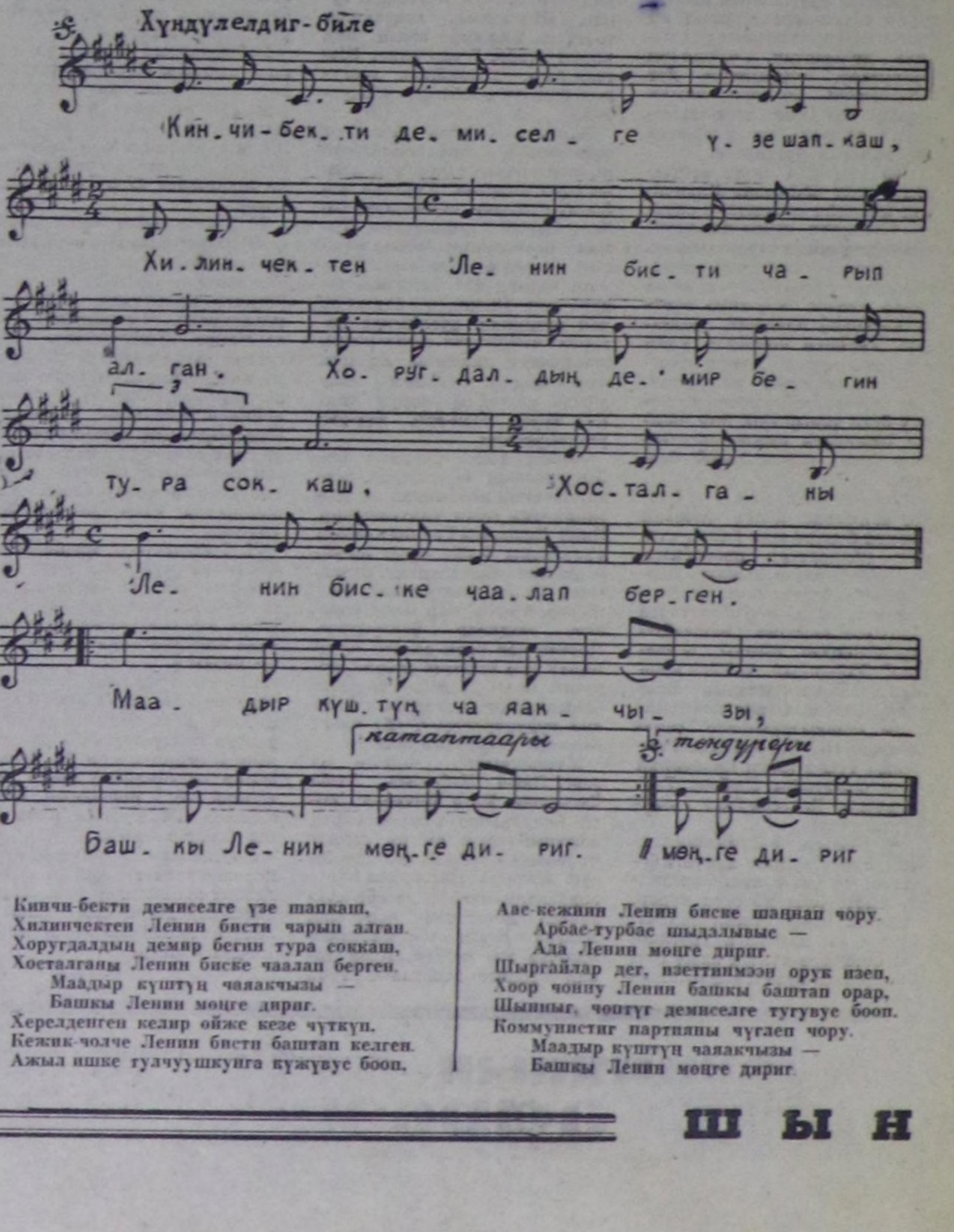
Хүндүлелдиг-биле
Кин-чи-бек-ти де-ми-сел-ге ү-зе шап-каш,
Хи-лин-чек-тен Ле-нин бис-ти ча-рып
ал-ган. Хо-руг-дал-дың де-мир бе-гин
ту-ра сок-каш, Хос-тал-га-ны
Ле-нин бис-ке чаа-лап бер-ген.
Маа-дыр күш-түң ча-лак-чы-зы,
катаптаары
3. төндүрери
Баш-кы Ле-нин мөң-ге ди-риг.
мөң-ге ди-риг.

Кинчи-бекти демиселге үзе шапкаш,
Хилинчектен Ленин бисти чарып алган.
Хоругдалдың демир бегин тура соккаш,
Хосталганы Ленин биске чаалап берген.
Маадыр күштүң чалакчызы —
Башкы Ленин мөңге диринг.
Херелдентен келир өйже көзе чүткүп,
Кежик-чөлче Ленин бисти баштап келген.
Ажыл ишке тулчуушкунга күжүвүс бооп.

Аас-кежиин Ленин биске шаңнап чору.
Арбас-турбас ындазывас —
Ада Ленин мөңге диринг.
Ынгайлар дег, эзертиннин орук изеп,
Хоор чоннү Ленин башкы баштап орар,
Шынныг, чоннүг демиселге тургуве боол.
Коммунистиг партияны чүглеп чору.
Маадыр күштүң чалакчызы —
Башкы Ленин мөңге диринг.

ниниден бээр бежен чыл оюн демдеглеп, бүгү чурт, бүгү чон массалыг субботникке үнүп турда, бистиң колхозтуң коммунистери, ажыл-ишчилери Балыктыг ол чарыында Өреге-Бажы деп черге хөй кажааны тудар деп шиитпирлээн. Бистиң черниң байдалынга улуг-ла кодан дээн 600 хөй кирер кажааның ханазын салып дооскан.

«Тере-Хөл» колхозтуң девискээринде тудуг ажылы калбарып турар. Тудугларга хөй ыяш материалы херек. Чылдың баштайгы кварталында 1500 куб метр ыяшты белеткевишаан, ажыглаар черинге чедир сөөрткен, а черде 2500 куб метр ыяш белен. Бистиң тудуг-суур планывыс күүсеттинип болур, ам бүгү чүве тудугжулардан хамааржыр дээрзи илден. Иргит Борбак-оол, Александр Комбу, Юрий Хаазыт, Василий Чадамба, Чүрүк Аржы суглар ышкаш шалыпчылар турда, сорулга чедип алдынар деп бүзүрээр бис.

МАЛЧЫН ЧОНУМ

— Чайның изиинде-даа, кыштың соогунда-даа ажылдап турар бис — деп, хөй чылдарда дээре түңнелдиг болуп келген хоочун малчын Чап Дамдын бир-ле хуралга чугаалаан чүве.— Чедип алыр сорулгавыс улуг, бистиң черниң байдалында ону чедип алыры белен эвес. Ынчалза-даа чедип алыр бис, эштер, бүгү күжүвүстү салып тургаш, доңей-ле чедип алыр бис.

Малчынның бүзүрелдиг сөзүнге артык тайылбырның хереэ чүү боор. Ол боду чыл бүрүде мурнакчыларның одуруунга туржуп келген. Чап Дамдын бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 97 хураганны ап, социалистиг хүлээлгезин күүседип, чоп мурнунга берген сөзүнге ээ болуп шыдаан. Ооң дараазында чүс хойга онааштыр 90 хураган алган хойжулар эштер Сактаагай, Хуужаап мурнакчыларның санынга кирген.

Колхозтуң мыйыстыг бода малы эки өзүп, немежип турар. Ооң иштинде саар инектиң деңзигүүрү чыл бүрүде көвүдеп орар. Аңаа мал ажылының мурнакчыларының ролю улуг. Бо чылдың баштайгы кварталында инек кадарчылары Чамыян Норбаа, Макар Идам дээре көргүзүглерни чедип алган.

Баштайгы кварталда күрүнеге эът садарының планын колхозтуң малчыннары ыракта ажыр күүсеткен. План күүседир дээш, 172 ивини дужааган. Бо кыштың байдалында ук мал семис, күштүг болган, ынчангаш эки шынарлыг эътти дужааган бис. Күрүнеге дужаар ивилерни баш удур-ла тускайлап, семис-шыырак байдалга тургускан турган. Ооң ужурунда 22 тонна эът планын күүседиринге корген мал 32 тоннаны баскан.

Мал ажылын улам ыңай калбартырының аргалары колхозта бар. Үр чылдарда ажыглал чок чыткан черлерни шиңгээдип ап, ажыглалы биче черлерниң хараганын өрттеткеш, силос кылыр мал чеми культураларны тарып тургаш, ниитиниң малын ам-даа ковүдедип болур. Колхозтуң беш чыл планының даалгазы бо сорулганы салган. Чүге дээрге юбилейлиг келир чылын мыйыстыг бода малдың санын 3 муң баш ажырар, шээр малдының барык 13 муң чедирер. Ону күүседир телээде, кижи бүрүзү шудургу ажылдаар, даандырган черинге дээре түңнелдерни чедип алыр ужурлуг. Бистиң беш чыл планывыс ынчаар неген турар.

ЧАШТАР — КЕЛИР ҮЕВИС

Бистиң чедиишкиннервис кайгамчык-тыр! Хемчик унундан үнгеш, партияның даалгазы-биле үжен чылдың төнчүзүнде чедип келиримге, бо девискээрниң кайы хире хожуданган чытканын билир мен. Ам үеде бистиң колхозтуң шыдалы улуг, ооң сайзыралының деңнели төп районнарның чамдык колхозтарындан тудак чок.

«Бо хире хөй ажылды канчап кылып четтигипкен улус боор бис? Ам каш чыл эртсе, беш, он, он беш чылдар эртсе, күжүр Күңгүртүг канчаар сайзырай берген чыдар ирги? Кандыг аныяктар өзүп келгеш, кандыг чаартыкчы кижилер апарган турар ирги?» деп бодап кээрге, сагышка сыңмас, сактып четпес чүве-ле-дир! Бисте кончуг-ла салым-чаяанныг, чүткүлдүг аныяк ажылдакчылар өзүп олурар. Бо черниң ажы-төлү, ажыл-агыйның билдилиг тускай эртемниглери зоотехниктер Барым Аракчаа, Хуужугур Аракчаа, ветеринар Идам Лида, совет ажылдакчы Сергей Чигжит, экономист Найдан Чечек, бухгалтер Нагыын Сании болгаш өскелер-даа ажылдап, төрээн колхозун хөгжүдеринге үлүүн киирип турар.

Колхозта уругларның ясли-садынга бо-ла чеде бээр мен. Чаштарны көрүп, Күңгүртүгнүң кайгамчыктыг келир үезин бодап олурарга, эки болбайн канчаар. Ясли-садта сагыш-човаңгыр ажылдакчылар, ылаңгыя хөй чылдарда ажылдаан Удуксай Сувус, Ольга Сүрүңмаа, Үзүме Сеңгил болгаш өскелер-даа бар. Олар ырак малчыннарның-даа ажы-төлүн, суурда тудугжуларның-даа уругларын эки карактап турар.

Совет эрге-чагырганың, партияның болгаш чазактың ленинчи национал политиказының ачызында кижилерниң ажылдаарынга, чурттаарынга эптиг байдалдар тургустунган. Хойжу Чыпсын Урбан, мыйыстыг бода мал фермазында Сергей Бадра, саанчылар Идам Севилбаа, Мария Балган болгаш өскелер-даа ажы-төлүн ясли-садка тургузуп кааш, колхоз бүдүрүлгезинге киржип, төрээн колхозунуң экономиказын көдүреринге үлүүн киирип турар.

Ясли-садта чаштар орлан-шоваа доругуп турар. Мерген, Чечек, Ким-оол, Света, Радик, Сергей... Оларның чазык каткызы, хөглүг үнү бистиң салгакчыларывыстың эрестиг чаңы ол-дур.

С. СЕДИП.

(Хоочун колхозчу Семен Арамитович Седиптиң чүүлүн бистиң тускай корреспондентивис ук черге сайзырадып белеткээн).

Даарта — аныяк ленинчилерниң байырлалы!

БАШТЫҢЧЫНЫҢ ЧАГЫГЛАРЫНГА ШЫНЧЫ

Майның 19-ту аныяк ленинчилерниң улуг байырлалы. 47 чыл бурунгаар ол хүн Бүгү-Эвилелдиң В. И. Ленин аттыг пионер организациязы тургустунган. Коммунистиг партияның удуртулгазынга баштаткан улуг акызы ленинчи комсомол-биле кады пионерия базып олурар.

Чүс миллион ажыг совет кижилер пионер организацияларынга коммунистиг дадыгыышкынның баштайгы школазын эрткенинге чоргаарланыр бис. Бөгүн оларның кижи бүрүзү коммунизмни тургусчуп, тайбың ажыл-иште хаара туттунган: черниң байлаан дилеп тып, гидростанцияларны, хоорай, суурларны тургузуп, октаргайның делгемнериниң штурманы, Төрээн чуртунуң ыдыктыг кызыгаарларын камгалап турар. Кызыл галстукту баглап ап тура, эштериниң мурнунга берген бо тайгы даңгыраанга олар шынчы: улуг Ленинниң чагааны дег чурттаар, өөренир, демисежир.

Бистиң чуртувуска пионер шимчээшкининиң эгези, ооң хөгжүлдези В. Ильичиниң ады-биле сырый холбаалыг. В. И. Ленин уругларның аңгы талазы-биле бот-медерелиниң илерелинге өөрүвүшаан, оларның революсчу чүткүлүн улам хайныктырып, ёзулуг коммунистер боор өзерин күзеп чораан.

Уругларның коммунистиг шимчээшкининиң сорулгаларын революцияның баштыңчызы тодараткан. Өзүп олурар пролетарийлер, «Уруглар безин революцияга дузалаар ужурлуг. Уругларның организациязы болза, коммунарларның кижизидерниниң эң дээре оруу болур» деп, Ильич чугаалаан.

Өзүп олурар салгакчыларның коммунистиг кижизидилгезиниң программазы комсомолдуң III съездизинге Ленинниң чугаазы болур. Ында айыткан кол чүүлдер пионер организациязының ажыл-чорудулгазының кол өзээ боор кирип турар.

Баштайгы пионер отрядтары 1922 чылдың эгезинде Москвага организастаттынган. Партийжи даалгаларны күүседип, ук отрядтарны комсомолчуларның организастап турганы ол. 1922 чылдың май 19-та комсомолдуң ийиги Бүгү-эвилел конференциязы бүгү чуртка пионер отрядтарын тургузарын шиитпирлээн. Аныяк ленинчилерниң организациязының чыл санаашкыны оон эгелээн.

Уругларның коммунистиг кижизидилгезиниң школазы болур ук организацияның кол сорулгазын, ооң чугула айтырыгларын партия ажылдап кылган. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың көскү ажылдакчылары пионерияның кижизидилгезинге улуг үлүүн киирген нер. В. И. Ленинниң өңнүү болгаш соратниги Надежда Константиновна Крупскаяның дугайында сеткил ханыышкын-биле чугаалаар ужурлуг бис. Большевиктиг изиг чүткүл, ханы ынакшыл болгаш энтузиазм-биле пионер шимчээшкинни ол удуртуп чораан. Аныяк пионерлерниң эң кол өңнүү деп ону адап болур.

Өзүп олурар салгакчыларның өөредилгезин база кижизидилгезин амыдырал-биле, коммунизмни тургузары дээш совет улустуң тургузукчу күш-ажылы-биле холбаар дугайында Ленинниң айтыышкыннарын пионер ажылынга удуртулга болдурган. Хамааты дайынның үезинде урелип хоозураан ажыл-агыйны тургузарынга улуг улустуң шынчы дузалакчылары пионерлер апарган.

Павлик Морозов, Коля Мяготин, Кычан Джаныков ышкаш пионерлерниң аттары-биле 30 чылдың пионерлериниң маадырлыг чорууның эгези салдынган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында аныяк ленинчилерниң, массалыг маадырлыг чоруктарын кым-даа утпаан. Төрээн чурт дээш тулчуушкуннарга амы-тынын берген эрес-дидим пионерлерни, сураглыг пионер вожатыйлары Клава Назарова, Леля Колесова, Лиза Чайкина оларның маадырлыг чоруу чоннуң чүректеринде кезээде арткан.

СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлери, школа дугайында хоойлу пионер дружиналарының ажылын, уругларны революсчу болгаш күш-ажылчы чаагай чаңчылдарга кижизидерниниң херээн экижидер арганы берген. Пионер организацияларынга ажылдың чаа хевирлери — пионержи штабтар, пионер хөделиишкининиң зоназы, каттышкан отрядтар болгаш дружиналар, ажыктыг херектерниң тывыкчылары дээш өскелер-даа тыптып келген. Бистиң чуртувустуң пионерлери Октябрьның 50 чылынга алдар кылдыр «Ленинчи сылдыстар, чырыңар!» деп Бүгү-эвилел көрүлдезинге киришкен, кылган бүгү-ле ажыктыг херектерин Төрээн чуртка, партияга рапорттаан.

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чылынга алдар кылдыр «Ленинчи күзелдиң оруу-биле» деп, пионер отрядтарының болгаш дружиналарының Бүгү-россий походун Бүгү-эвилелдиң пионер организацияларының Төп Чөвүлели чарлаан. Бо походтуң кол чүүлү В. И. Ленинниң амыдыралын, ажыл-чорудулгазын, Төрээн чурттуң төөгүзүн ханы өөренири болгаш ленинчи юбилейге белектер кылыры болур. Улуг баштыңчыга тураскааткан беседалар, илеткелдер, номчулгалар бүгү отрядтарда болуп турар. Олардан уруглар Ильичиниң амыдыралын, Коммунистиг партияның, комсомолдуң ажыл-чорудулгазын, аныяк ленинчилерниң Төрээн чуртунга канчаар дузалап турарын билип ап турар. Улуг баштыңчының ады-биле холбашкан бүгү чүүлдерни пионерлер улуг ынакшыл-биле кызымак чыып турарлар.

Бистиң республиканың пионерлери Совет Эвилелиниң хөй национал дыг улустарының болгаш даштыкы чурттарның пионерлери-биле, В. И. Ленинниң музейлери-биле хөй чагаалажып турар. Ленинчи черлерже экскурсияларны чорудуп келген. Бүгү-ле чыгдынган материалдардан альбомнарны, стендилерни, макеттерни баштыңчыга тураскаалдыг кылып турар.

Ленинчи өрээл, булуңнарны, школа музейлерин пионерлерниң чогаадыкчы, тывынгыр ажылының түңнелинден тургузар дугайында шимчээшкин беш чыл мурнунда калбарып эгелээн. Ам бистиң республикада 50 ажыг ленинчи өрээлдер, булуңнар, школа музейлери бар. Кызылдың № 7, Сарыг-Септиң № 1, 2, Туранның № 1, Балгазынның, Хову-Аксының, Ак-Довурактың школалары ленинчи өрээлдерни эки дерээн болгаш оларда солун ажылдарны чорудуп турар.

Бистиң республиканың пионерлери бодунуң организациязының 47 чыл оюн уткуп тура, ленинчи чагыгларга, партияга болгаш улузунга шынчызын бадыткап турар. Байырлалга белек кылдыр пионерлер чыл иштинде хөй тонна демир кескиндизин чыггаш, В. И. Ленин аттыг Саян-Шушенское ГЭС тудуунче чоруткан, каш чүс гектар картофельди ажааган, хөй санныг мал чемин белеткээн, фермаларның, бригадаларның кызыл-булуңнарын чугайлап дерээн, кажааларны аптаан, каш чүс ыяшты тарып, хоорайлар, суурлар чаагайжыдарынга киришкен.

ВЛКСМ обкомунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаткылаан Бии-Хем районнуң Суш-та Олег Кошевой аттыг, Кызылда Аркадий Гайдар аттыг № 14, Сергей Тюленин аттыг № 9, Зоя Космодемьянская аттыг № 2, Сарыг-Септиң № 2 школаларын бөгүн чоргаарал-биле адап турар бис.

Ленин аттыг пионер организациязының 47 чыл оюн байырлап тура, бистиң республиканың пионерлери улуг-даа, бичии-даа херекке Ильичиниң чагыгларынга шынчы, коммунизмниң херээнге бердинген болур бис деп даңгыраглап турар бис.

Т. ЯКИМЕНКО,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң школа килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

Кызылдың № 7 школазы. Ленинчи пионер организациязының байырлалының бүдүүзүнде дружинаның байырлыг чыжынга октябряттарны пионер кежигүнүнге хүлээп ап, оларга галстукту баглап берип турда бо чурукту О. Охемчик тырттырган.

Ленинчи күзелдиң оруу-биле

Репортаж

«Коммунистиг партияның херээ дээш демиселге белен болуңар!» деп кыйгырыгга аныяк ленинчилер «Кезээде белен!» деп чиртиледир харыылаар. «Ленин ышкаш өөренир, чурттаар болгаш ажылдаар» деп кыйгырыгга аныяк ленинчилер база каттыжып турар. Ленинден өөренири, баштыңчыны дөзеп салгаары оларның күзел-соруу апарган. Ынчангаш уругларның кылып турар ажыл-херектериниң эң дээжизи баштыңчының ады-биле холбашкан. «Ленинчи сылдыстар, чырыңар!» деп Бүгү-эвилел походун аныяк ленинчилер Совет эрге-чагырганың чартык чүс чылынга тураскаадып эрттирген.

Чер кырында эң-не өөрүшкүлүг улуг байырлал Ильичиниң юбилейин чоокшулап олурда, «Ленинчи күзелдиң оруу-биле» деп поход чарлаттынган. Ук походка Тываның пионериязы эң идепкейлиг киржип турар. Отряд, дружина бүрүзү тодаргай планныг, даалгалыг. Турисчи кокпалар улам көвүдеп, төрээн черин өөренип, шинчилээри калбарган. Ада-өгбелериниң маадырлыг чоруу-биле таныжары, ону чыыры пионержи ажыл-херектериниң көскү черин ээлей берген...

1969 чылдың май 15. Удавас байырлал болур дээрзин пионер бүрүзү ыяк билип турган: концерттиң программазын катап-катап хынаар, маргылдаага белеткенир, альбомнар четчелээр, октябряттарга даңгырак өөредир. Баштайгы пионерлерден кымны чалаарыл? Дайынның, тайбың күш-ажылдың хоочуннарын база уттуп болбас. Отряд вожатыйлары башкылары-биле сүмелешкен. Бүгү-ле ажылды башкарып турар кижи пионерниң улуг вожатыйы Любовь Григорьевна Валеева-биле ужуражыптаал:

— Пионер организациязының тургустунган хүнүнге белеткел кидин түлүк. Өөредилге чылы база дооступ турар, ажыл-ла хөй. Байырлалдыг шугум чыскаалынга уругларны пионерге хүлээп алыр бис. Ооң соонда одаг ажыдыышкыны. Байырлалдың уттундурбас солун, хөглүг болур талазынче сагыш салган...

Шагаан-Арыгның № 1 школазында Зоя Космодемьянская аттыг пионер дружиназы аныяк ленинчилерниң байырлалынга ынчаар белеткенип турган. Ам оларның кылган чүүлдери-биле таныжыптаал. «Ленинчи күзелдиң оруу-биле» деп походтуң даалгаларын отряд бүрүзү эки күүседип турар. Школаның, хоорайның төөгүзүн бижиир ажыл эки чоруп турар. 7 «а» класс Шагаан-Арыг хоорайның төөгүзүн бижээн альбомну доллурган.

Хамааты болгаш Ада-чурт дайынының киржикчилери пионерлерниң доктаамал аалчылары апарган. Уруглар районнуң шериг комиссариады-биле сырый харылзаалыг. Кызыл чечилерниң ажыл-ижиниң түңнелинде дайынга киржип чораан 144 кижини тодараткан. Оларның барык-ла хөй кезииниң дугайында материал чыгдынган. Адаларның, акыларның дайынчы алдары, күш-ажылчы тайбың ижи аныяк салгалды сорук киирип турар. Кым-даа, чүү-даа уттундурбаан.

Аныяк ленинчилерниң байырлалының бүдүүзүнде тергиинерниң арызындан эң тергиинерни адап мактаалыңар. Нина Ивановна Грудининаның удурткан 6 «б» класс эң-на йыралдыг, бир демниг отряд. Олар шупту чаңгыс аай формалыг, а отрядтың ынак ырызын дыңнаан болзуңарза. Чоокта чаа боол эрткен «Зарница» деп спортчу шериг оюнунга ыры болгаш чыскаал байырлалын эрттирген. Аңаа тук тудукчулары 6 «б» класс болганы таварылга эвес.

Мурнакчылар чаңгыс ол эвес. Люда Нефедова, Люба Федорова, Катя Вихрева, Люда Бондаренко ышкаш отряд вожатыйларын аныяк ленинчилерниң шолбаннары деп болур. Наташа Наголкина Бүгү-эвилелдиң пионер лагери «Артекче» дыштаныл чоруткан. Валера Бегал «Орлёноктан» чап-чаа ээп келген. Кара далай эриинге дыштанып тура көрген билгенин ол бөгүн одаг кыдыынга өөрүнге сонуургадыр...

Ам Шагаан-Арыгның № 2 школазында пионерниң улуг вожатыйы Мария Галюцовага сөстен берээл:

— Пионержи байырлал дыштаныр хүнде эртер. Школа девискээринге байырлалдыг шугум чыскаалы болур. Школа девискээриниң чаагайжыдылгазын база чорудар бис. Ажыл соонда спортчу маргылдаалар эгелээр. Эң эрес-кашпагайлар хүрешке, баскетболга, хендир тырттарынга маргыжар.

Байырлалдың төнчүзүнде одаг кывыр. Одаг долгандыр хөглээшкиннер үезинде эң эки ырааджы, шүлүкчү дээш маргылдаага уруглар киржирлер. Эң эки пионерлерни номнар болгаш мактал бижиктер-биле шаңнаары база ол кежээ эртер.

№ 2 школаның пионерлери өске хоорайларда өөрү-биле интернационалчы харылзааны калбарткан. Уругларның адрезинге Краснодар, Алтай крайлардан, Чувашиядан база Минск, Ташкентиден чагаалар ужуп кээп турар. Уругларның найыралчы харылзаазының кол темазы база-ла ленинчи юбилейже угланган. Баштыңчының дугайында тыва дыл кырында парлаттынган номнарлыг посылкаларны өңнүктерже чоруткулаан. Харылзааңар улам быжыксын, уруглар.

№ 2 школаның пионерлери «Ленинчи күзелдиң оруу-биле» деп походта бүрүн хаара туттунган. Отрядтарның даалгазын түс-түс эртемнер аайы-биле чорудуп турары бир ле онзагай.

Шагаан-Арыгның аныяк ленинчилери улугларының ижинге дуза кадыксаар, туттунгур холдуглар. № 1 школаның өөреникчилери 22 тонна демир кескиндизин чыып дужааган. № 2 школаның пионерлери 200 рубльге номнарны садып тараткан.

Уругларның мурнунда пионержи хөглүг чай келген. Аныяк ленинчилер чаа, солун ажыл-херектери-биле школазын, башкыларын, ада-иезин ам-даа өөртүр.

Б. ДИРЧИН.

Хүннээректиг «Орлёнокка»

Тываның аңгы-аңгы булуңнарындан чыглып келген пионер өөрүм-биле кады бистиң чуртувустуң кайгамчык бойдус чурумалдыг булуңнарының бирээзи Кара-далай эриинге дыштанганымны кажан-даа утпас мен.

Час тыныжы безин кирбээн соок кыш турда моон чорупкан бис. Чедер черивис далай кыдыынга баарывыска, агаар-бойдузунуң чылыы кончуг чер болду.

Баштайгы хүннерде лагерь-биле таныжып турдувус. «Орлёнокка» ээлчеглиг сезонну ажытканы кончуг солун эрткен. Бистиң-биле кады аңгы-аңгы национал уруглар дыштанып турган. Бистиң дружинавысты сылдыстыг деп адап каан. Мен 7-ги отрядка турдум.

Далай кыдыынга дыштанылгам шак ынчаар эгелээн. Эртенден дүшке чедир отрядка турар, ооң соонда кичээл эрттирер турдувус. Осетиннер, комилер, чуваштар, татарлар, орустар, украиннер дээш кандыг нация уруглар турбады дээр.

Лагерьге тура янзы-бүрү аймак-соок өөрүм-биле кады эрттирген байырлалдар мөңгэ уттундурбас. Ылаңгыя марттың 8-ти, космонавтика хүнү база Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботник хүнүн тергиин хөглүг эрттирдивис. Спортчу спартакиадага база киришпитивис.

Ужудукчу космонавт Леонов «Орлёнокка» аалдап чораан. Ол ужуражылга бистиң чүректеривиске мөңгеде артып калган. Эки өөренир, коммунизмниң төлептиг салгакчылары боор өзүңер деп космонавтың биеэ чагыы бүгү уругларга хамааржыр.

Л. УВАННАЙ,
Самагалдай школазының 6-гы классчызы.

Кур черниң пионерлери

Таңды районнуң Кур чер ортумак школазының Лиза Чайкина аттыг пионер дружиназы, ынак баштыңчызы болгаш башкызы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга база пионер организациязының тургустунган хүнүнге төлептиг ужуражыр дээш янзы-бүрү солун ажылдарны чорудуп турарлар.

Суббота санында-ла ленинчи номчулгаларны чорудуп турар. Орта В. И. Ленинниң чаш чорааны, школачы чылдары база улуг кижиниң ажыл-чорудулгазы, амыдыралының дугайында номнарны номчуп, дыңнаары чаңчыл болган. Ол ышкаш В. И. Ленинниң өлүм чок өөредииниң, чагыгларының амыдыралда, ылаңгыя Тыва черде боттаныышкынының дугайында беседалар болуп келген.

Отряд бүрүзү Владимир Ильичиниң ажыл, амыдыралының талазы-биле фото-альбомнарны эки шынарлыг дерип кылганнар. Оон аңгыда В. И. Ленинниң доңчу намдарын, чогаалдарын, баштыңчының дугайында бижээн номнарны хөйү-биле чыып алган. Ол бүгүнү пионер өрээлинде көрүштүг кылдыр делгээн.

Пионерлерниң калбак киржилгези-биле «Ленинниң өг-бүлези», «Ильичиниң аныяк чорааны», «В. И. Ленин Октябрьда», «В. И. Ленин болгаш революция», «Ленинниң чогаалдары», «Ленин болгаш уруглар» деп фотомонтажтарны кылгаш көскү черде ас кылаан.

Школада пионержи ажыл-херектерни чорударынга чедиги, сески, он бирги отрядтар (даргалары Ооржак Таня, Оюн Ира, Сендеи Өпей) ылгарап, мактадып турар.

Он бирги отрядтың ажылы солун. Класс башкызы эш С. Моңгуш-оолдуң удуртулгазы-биле «Ленин болгаш партия» деп уран-чечен литературлуг монтажты тургускан. Ында улуг баштыңчының база Коммунистиг партияның деңнелгелиг күрүне тургузуу, улустарның эрге-шөлээ, хостаалгазы база чаа амыдырал дээш демиселин уран чечени-биле көргүскен.

Дружинада өөредилгези эки, пионержи ажыл-херектерге идепкейлиг киржип, мактадып турарлар хөй. Ындыгларга Нина Сүдер-оол, Зоя Оюн, Таня Шаталова, Галя Ооржак, Вааиль Миральда, Амыртаа Маша, Олег Ондар болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Кур черниң пионерлери нити ажыктыг ажылды хөйнү кылган. Школаның чанынга 200 хире янзы-бүрү ыяшты олурткан, 30 тонна демир кескиндизин чыгган. Ном тарадып, садыглаарынга доктаамал киржип май айда безин 16 рубльдиң номун тараткан. Совхозтуң тараажыларынга, малчыннарынга дузалажып, каш удаа концерттерни үндүргүлээн.

Т. ХЕРТЕК.

Бистиң календарывыс

Сулейман Стальский

(Төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга)

«Меңээ, чүгле меңээ эвес, өске-даа кижилерге ашуг Сулейман Стальский сеткил-сагышты хайныктырыптар кайгамчык-ла кылдыр сагындырып келир-дир. Шак ол ирейниң, үжүк-бижик билбес кижиниң, ынчалза-даа кончуг мерген угааннызының президиумга олура-ла, сымыраны аарак шүлүктер чогаадып олурганын көрдүм. Ооң соонда, XX вектиң ол Гомери бодунуң шүлүктерин кайгамчык-ла номчуду...» деп, Максим Горький чогаалчыларның 1-ги Бүгү-эвилел съездизинге чугаалаан.

Бо үнелээшкинде кандыг-даа хоорединг чок. Шүлүктү биживейн-даа, чугаалавышаан-на удур чогаадыр дагестан шүлүкчүнү Максим Горький Эрте бурунгу Грецияның тоолчургу чүве ышкаш талантылыг шүлүкчүзү Гомерге деңнелээн. Сулейман Стальский үжүк-бижик билбес турган-ла аас-шүлүк чогаалын профессионал деңнелге чедир кодуруп шыдаан. Бодунуң үлегер-чижээ-биле бүгү-ле акы-дуңмалышкы республикаларның улустарының амыдыралынга чаа чогаадыкчы чорукту көргүзүп, кижилерни ындыг чогаадыкчы чорукче хайныктырган.

Стальский чүгле шүлүк чогаадыры-биле кызыгаарлаттынмайн, ядыы, базындырган кижилерниң камгалакчызы болуп, чер кырынга чөптүг болгаш шынныг чорук дээш демиселчи чораан. «Кавказ», «Дагестан», «Россия», «Большевиктерниң мана, Сулейман» болгаш өске-даа шүлүктери-биле даг чурттуг ядыыларны Совет эрге-чагырга дээш демиселче хей-аът киирип турган. А тиилелге соолунде ол бодунуң чогаадылгазын хосталганы алган чонга бараан болдуруп, күш-ажылчы, ак сеткилдиг кижилерни алдаржыдып, чалгааларны, хоолургак байбаңнарны шоодуп, сойгалап турар чогаалдарны чогааткан.

Сулейман Стальский 100 чыл бурунгаар дагестан аалга төрүттүнген. Ол черниң кижилерниң амыдырал-чуртталгазы кончуг бүдүүлүк, караңгы дүмбей чораан.

Он үш харлыг Сулейман аалындан чорупкан. Ол чоруткаш, Дербент дээр черде виноград өстүрүп ажаар черге ажылдап турган, соолзүредир Самарканд депозунга, оон Бакунуң нефть тывыжының черинге-даа турган.

Стальский ховуга ажылдап турган ырны чогаадып эгелээн. Ажылдан кежээ чанып олура, өөрүнге каттыжып алгаш, хүндүс ажылдап турган чогаадып алган чогаалын өөрүнге чугаалап, ырлап берип, сонуургадып турган. Ооң ырлары аалдарга чаңгыланып, чоп улуг хандыкшыл-биле ырлаажып, Сулейманның талантызын кайгап, мактап тургулаан.

Революция тиилээн соонда Сулейман Стальский чаа тургустунган колхозка эң-не баштай кирген кижилерниң бирээзи болуп, бодунуң чурттал газының соолгу хүннеринге чедир-ле күш-ажылы, кайгамчык чогаалы биле чаа амыдыралды тургузарынга дузалашкан.

Хөй национал дыг дагестан чечен чогаалды, культураны сайзырадыр херекке Сулейман Стальскийниң киирген улуг-хуузу аажок улуг. Ол хөй санныг шүлүктерни, ырларны чогааткан. 1937 чылда С. Стальский «Дагестан», «Төрээн чурт дугайында бодал» деп шүлүглелдерни чогааткан.

Лезгин национал дыг ашуг, Дагестанның улустуң шүлүкчүзү Сулейман Стальскийниң шүлүктери, шүлүглелдери, ырлары, ооң кайгамчык талантызы чүгле Совет Эвилелинде эвес, даштыкы чурттарда база билдингир. Ооң чогаалдары орус дылче хөйү-биле очулдуртунган.

Сураглыг ашугтуң төрүттүнгенинден бээр 100 чылын бүгү чурт демдеглеп, ылаңгыя ооң төрээн чери Дагестанда улуг байырлал кылдыр эрттирип турар.

Т. САЯН-ООЛ.

ДАШТЫКЫДА

ЧАА ШЫЛГАРАҢГАЙ ЧЕДИИШКИН

ПАРИЖ. (СЭТА). Планеталар арызының «Венера-5» дээр совет автоматтыг станциязының Венера планетаның атмосферазынче маажым баткан дугайында СЭТА-ның дыңнадыын Франс Пресс агентилел ол-ла дораан тараткан. Француз радио болгаш телевидение ол дыңнадыгны боттарының сөөлгү чаа медээлериниң программазынга дамчыткан.

«Юманите» солун космоска чаа совет шенелдеге хамаарыштыр делгереңгей материалдарны, Венера планетаның фото-чуруун парлап, планеталар арызының «Венера-5» биле «Венера-6» дээр совет станцияларның ужудуушкунунуң байдалдарының дугайын бижээн.

ЛОНДОН. (СЭТА). Англи радио болгаш телеграф агентилелдери планеталар арызының «Венера-5» дээр совет автоматтыг станцияның Венера планетаның атмосферазынче маажым баткан дугайын дыңнаткан. Планеталар арызының «Венера-5» биле «Венера-6» дээр совет станцияларның ужудуушкуну «космос делгемин шинчилээр талазы-биле база бир шылгараңгай чедиишкин болур магат чок, ол чедиишкин Хүн системазын шинчилээриинге чаа аргаларны ажыдар» деп, Пресс Ассошиэйшн агентилелдиң эртем тайылбырлакчызы А. Браун демдеглээн.

РИМ. (СЭТА). «Планеталар арызының «Венера-5» дээр совет автоматтыг станция Венераның атмосферазынче маажым бадарын боттандырган, а «Венера-6» талыгыр ырак планетага чоокшулаан» деп итали радио СЭТА-ның дыңнадыын барымдаалааш, дамчыткан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Планеталар арызының совет станциязы аян-чоруун доосган болгаш Венера планетаның атмосферазынче маажым бадарын боттандырган» деп, америк телеграф агентилелдери «Чаңнык» дээн телеграммаларынга дыңнаткан.

ЮПИ агентилелдиң Москвада корреспондентизиниң бижээни: «Совет эртемденнер ындыг янзылыг эрес маадырлыг чорукту 1967 чылдың октябрьда боттандырган, ынчаарда «Венера-4» дээр станцияның планетага чымчак хонуушкуну болган. Ол чорук Венераны шинчилээр талазы-биле Каттышкан Штаттарны чигзиниг чок ашкан маңнайгыны Совет Эвилелинге хандырып берген».

Америк корреспондентилерниң телеграммаларында шенелдениң бергезин айыткан. Ындыг болза-даа совет эртемденнер ол сорулганы чедиишкинниг күүседип шыдаан деп, ЮПИ агентилелдиң корреспондентизи бижээн.

«Джодрелл бэнк» дээр англи радио обсерваториязындан АП агентилелдиң корреспондентизиниң телеграммазында демдеглээни болза, бир эвес Совет Эвилели космостуң оон өске станциязы — «Венера-6» Венераның атмосферазынче база-ла чедиишкинниг салып үндүрүп шыдаар болза, кижи төрелгетенниң төөгүзүнде эң-не баштай «ийи станция «Черниң чажыт кожазының дугайында эртем информациязын хары угда дамчыдып эгелээр».

Космос станциязы Владимир Ильич Ленинниң чуруун чураан вымпелди болгаш ССРЭ-ниң Күрүне сүлдезин Венерага чедирген дээрзин америк агентилелдериниң телеграммаларында дыңнаткан.

ПРАГА. (СЭТА). ЧТК агентилел планеталар арызының «Венера-5» дээр совет станциязы атмосферазже маажым бадарын чедиишкинниг доосканы дугайын чугула чаа медээ кылдыр «чаңнык» деп демдек-биле тараткан. Чехословак радио совет эртемниң болгаш техниканың космоска чаа кайгамчык чедиишкиннериниң дугайын дыңнакчыларынга база дамчыткан.

БЕРЛИН. (СЭТА). Планеталар арызының «Венера-5» дээр совет станцияның планеталар арызынга чоруушкунун чедиишкинниг доосканы дугайында СЭТА-ның дыңнадыын алган дораан АДН агентилели ол чаа медээни дамчыткан.

Ооң дараазында АДН агентилел космостуң совет эртемниң чаа чайынналчак шенелдезиниң дугайын тодаргай дамчыдып, совет станция ужудуушкунунуң 130 хонуузунуң дургузунда 350 километрни эрткен, Венераның атмосферазынче маажым бадарын күүсеткенинче онза кичээнгейни салган. Станция бадыышкын үезинде Венера атмосферазының кол параметрлерин демдеглээниниң дугайында дыңнадыгны АДН онзалап айыткан.

«Венера-5» Владимир Ильич Ленинниң чуруун чураан вымпелди болгаш ССРЭ-ниң Күрүне сүлдезин Венерага чедиргенин АДН демдеглээн.

Кандидаттарның даңзызын бадылаан

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның конституция чөвүлели француз конституцияның негелделеринге дүүшкен чеди кижини чурттуң президентизиниң албан-дужаалынга албан ёзузунуң кандидаттары кылдыр бадылаан.

Конституция чөвүлелиниң бадылааны кандидаттарның ат даңзызында киргеннер: Жорж Помпиду, Ален Поэр, Жак Дюкло, Гастон Деффер, Луи Дюкателкп, Мишель Рокар, Ален Кривин. Бо даңзыны «Журналь офисьельге» парлаары-биле чурттуң президентизинге соңгулда талазы-биле соңгулда кампаниязы эгелээр болгаш май 30-де дүн ортузунда доостур.

Президент соңгулдазынга бадылаашкынның баштайгы ээлчээ июнь 1-де болур.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ТҮҢНЕЛ ЧОК БОЛГАН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «Интернэшнл петролеум компани» бүлүрүлгелерин национализастаары-биле холбашкан айтырыглар талазы-биле Перунуң төлээлериниң болгаш АКШ-тың төлээлериниң арызынга болган чугаалажыышкыннар түңнел чок доозулган. Күрүне департаментиниң төлээлекчизи Карл Барчиниң парлалга конференциязынга дыңнатканы-биле алырга, ужуражыышкынның киржикчилери чогуур илеткелдерин боттарының чазактарынга киирген соонда ол чугаалажыышкыннар Лимага катап эгелээр магат чок боор.

Редактор К. Н. ДШИГА.

КИНО

МАЙ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Алдырбастарның чаа ужуралдары» 9, 10.45, 12.30, 2.15, 4, 5.45, 7.30, «Космостуң маадырларынга алдар», «Совет дайынчы», «Алдырбастарның чаа ужуралдары» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Киночыынды 10, «Алдырбас өжээн негекчилери» 11.15, 1.15, 3.15, «Күчүлүг сөруктуглар» (1-ги, 2-ги сериялары) 5.15, «Алдырбас өжээн негекчилери» 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 10, «Назынның дескел чок үези» 11.30, 1.15, 3. 4.50, 6.40, 8.30 шактарда.

МАЙ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Чапайның ээрлери» 10.45, 12.30, 2.15, 4, 5.45, 7.30, «Совет Армия», «Үе-чергези», «Чапайның ээрлери» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Алдырбас өжээн негекчилери» 10, 12, «Алдырбас өжээн негекчилериниң чаа ужуралдары» 1.50, 3.40, 5.30, 7.20, «Космостуң маадырларынга алдар», «Совет дайынчы», «Алдырбас өжээн негекчилериниң чаа ужуралдары» 9.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Анютаның оруу» 3.10, «Гельфстрим» 5, 6.50, 8.40 шактарда.

СЭКП обкому, Тыва АССР-ның Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, Тыва АССР-ның Дээди Совединиң депутады Вениамин Николаевич Антышевке, төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ооң кадайы,

Валентина Александровна АНТЫШЕВАНЫҢ

элекке мочээни-биле холбаштыр ханы кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдистериниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1). ТС 00619